

ETT TRYGGARE SVERIGE

Kristdemokraternas vårmotion 2019

En politik som ser och möter Sveriges problem

Budgetförhandlingar kräver hårt arbete och god samarbetsvilja för att lyckas med tuffa prioriteringar, en helhet som håller ihop och samtidigt göra alla parter hyggligt nöjda. Det är möjligt om man har en gemensam grunduppfattning om samhällsproblemen och lösningarna på dem – en tydlig inriktning för politiken och ett stort förtroende för varandra.

I Kristdemokraternas och Moderaternas budget för 2019 klarade vi det. Vi tog sikte på att börja lösa Sveriges verkliga problem. Vi prioriterade att stärka svensk ekonomis långsiktiga förmåga till tillväxt och jobbskapande samtidigt som vi ökade enskildas och familjers frihet, stärkte tryggheten och förbättrade välfärden. Vi genomförde reformer och tillförde stora resurstillskott till mer tillgänglig och jämlik sjukvård, fler äldreboendeplatser, starkare försvar, fler poliser och förstärkningar av skola, äldreomsorg och primärvård. Vi ökade stödet till föräldrar, utsatta barn och civilsamhället.

Januariprojektet verkar inte hålla samma fokus, utan innehåller mest partimärkta reformer som de fyra partierna tvingat på varandra och som spretar åt olika håll. Och ingen vill ta ansvar för helheten. En påtvingad (förvisso självpåtvingad) gemenskap resulterar tyvärr inte i ett gott ledarskap för Sverige.

Förutom spretigt och otydligt riskerar detta också att bli kostsamt. Notan för januarisamarbetet har hittills barn och äldre fått plocka upp. I den första gemensamma budgeten blir det smärtsamt tydligt att när siffrorna inte går ihop sista förhandlingsnatten, då är konstellationen villig att nagga välfärden i kanten. Psykiatri, äldreomsorgen och satsningar på utsatta barn nedprioriteras till förmån för ineffektiva företagsåtgärder, momssänkta naturguider och gratis inträde för vuxna till fjorton storstadsmuséer.

Nu behöver politiken en tydlig inriktning och reformtempot hållas uppe. Och det behövs reformer tydligt förankrade i människors vardagsliv – som gör livet lite lättare att leva. I vår vårmotion aviserar vi därför stora satsningar på äldreomsorg genom bättre villkor för personalen, på ett starkt rättsväsende och på reformer för en bättre fungerande bostadsmarknad.

Vi vill att personalen inom äldreomsorgen – 92 procent kvinnor – ska ha goda arbetsvillkor och kunna göra ett bra jobb. Det borde vara en självklarhet att de som sköter om våra nära och kära på ålderns höst inte ska behöva bli sjuka av sitt jobb. Och för att säkra personalförsörjningen för välfärden i framtiden måste vi öka attraktiviteten för omsorgsyrken. Med satsningar på mindre stress för personalen följer också ökad social aktivering för den äldre, högre kvalitet och mer gemenskap.

På dagens bostadsmarknad stängs unga med lägre, men stabila inkomster ute från ägd bostadsmarknad och tvingas in i den fattigdomsfälla som hyresrätten faktiskt ofta utgör. Familjer som är trångbodda har svårt att skaffa hus, och i utsatta områden finns i princip inga möjligheter att äga sin egen bostad. Vi anser att det är dags för breda sociala reformer för eget ägt boende. Det skulle minska ojämlikheter, främja ekonomin och förbättra möjligheterna att bygga ett gott samhälle tillsammans.

För ökad trygghet i samhället krävs att hela rättsväsendet stärks. Vi har i flertalet budgetar skjutit till stora resurser till polis, domstolar och åklagare för att bekämpa brottslighet och ökande otrygghet. Nu krävs att Kriminalvården också får förutsättningar att göra sin del i kedjan. Därför satsar vi på fler platser i häkten och anstalter för att motverka överbeläggning och skapa miljöer som möjliggör rehabilitering.

Kristdemokraterna kommer fortsatt möta samhällsproblemen med verkningsfulla reformer. I ett läge där äldre, patienter och barnfamiljer inte verkar ha någon som för deras talan vid förhandlingsbordet, är vi garanten för att för att de inte glöms bort. Vi är en rakryggad opposition som driver och utvecklar politik för ett välfärdslofte att lita på. Vi står redo att ta över regeringsmakten, närhelst den möjligheten infinner sig.

Innehåll

En politik som ser och möter Sveriges problem.....	2
1. Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2. Ekonomiska utsikter.....	5
3. Kristdemokraternas ekonomiska politik.....	6
a. En hälso- och sjukvård i världsklass	9
b. Att åldras i trygghet och värdighet	12
c. Rätten till assistans en självklarhet.....	13
d. Stärk Socialtjänsten	14
e. Familjepolitik för ökad trygghet och frihet	14
f. Stärkt rättsväsende för ökad trygghet	15
g. Ansvarsfull och human migrationspolitik	17
h. Bättre och mer effektiv integration.....	18
i. Ett företagsklimat för fler jobb	19
j. Reformerna för fler bostäder	20
k. En skola för kunskap och bildning	21
l. Tryggare ekonomi för äldre.....	21
m. Goda kommunikationer i hela landet.....	22
n. En hållbar miljö- och klimatpolitik	23
o. Ett stärkt jordbruk.....	24
p. Sammanhållning över gränserna	24
q. Försvaret och samhällets krisberedskap	26
r. En politik som stödjer, inte styr, kulturen	26
s. Det civila samhället	27
4. Kristdemokraternas tillkommande reformer våren 2019.....	28
a. Förbättrade personalvillkor inom äldreomsorgen.....	28
b. Politik för ökat bostadsägande.....	31
c. En väl utvecklad kriminalvård.....	42
d. Sammanställning av Kristdemokraternas nya satsningar	45

1. Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen.

2. Ekonomiska utsikter

Sverige befinner sig fortsatt i en god konjunktur och flera ekonomiska nyckeltal är fortsatt starka. Men efter en lång högkonjunktur menar allt fler bedömare att den ekonomiska tillväxten har nått sin topp och nu kommer tappa fart. Under 2019 mattas högkonjunkturen av, enligt Konjunkturinstitutet, och BNP förväntas växa med 1,5 procent. Analysen bygger på att näringslivets investeringar minskar något, och att företag och hushåll har blivit mindre optimistiska. Trots att det fortsatt råder högkonjunktur på arbetsmarknaden, med högt resursutnyttjande, är utvecklingen av löner och inflation måttlig. Frånvaron av strukturellt riktiga reformer kombinerat med ofokuserade utgiftsreformer som byggt ut det offentliga åtagandet de senaste åren gör att problem i ekonomin kan komma att förstärkas när ekonomin vänder ned. Reformtempot blir därför centralt under den här mandatperioden.

Även om Sverige åtnjutit en långdragen högkonjunktur har den inte kommit alla till del, och flera utmaningar kvarstår. På arbetsmarknaden ser vi en djup tudelning, där arbetslösa i utsatt ställning – ofta med låg utbildning – har svårt att få jobb medan det råder arbetskraftsbrist inom högkvalificerade yrken och inom välfärden. Tillväxten i tillgångspriser har mattats av. Börserna runt om i världen har varit mer volatila inför oron för den globala konjunkturen, inte minst drivet av riskerna för omfattande handelskonflikter. I Sverige har bostadspriserna fallit något och de finansiella aktörerna har blivit mer restriktiva med sin utlåning, vilket tillsammans med hårdare amorteringskrav har bidragit till minskad försäljning och minskad rörlighet på bostadsmarknaden.

En eventuell konjunkturedgång i omvärlden kommer påverka Sverige, som i dagsläget står inför en rad utmaningar. Problemen på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och risken för förlorad konkurrenskraft gör det särskilt angeläget med nya strukturreformer för att klara en god utveckling framöver.

Den senaste tiden har handelskriget mellan USA och dess främsta handelspartners eskalerat. USA har infört tullar mot EU-länderna och EU-kommissionen har svarat med att införa tullar och sanktioner mot amerikanska handelsvaror. USA:s och Kinas handelsrelation är på samma sätt ett orosmoln för ekonomin. Situationen rörande Storbritanniens utträde ur EU är fortfarande oklar, och en ”hård brexit” utan avtal på plats, hotar fortfarande. Det skulle kunna få dramatiska konsekvenser för Europas ekonomier. Men även med ett avtal på plats riskerar Sverige att påverkas negativt då vi dels har mycket handel med Storbritannien, och dels har stora utbyten i övrigt – inte minst vad gäller arbetskraft. Dessutom förvinner en likasinnad i EU-kretsen när det gäller synen på frihandel och konkurrenskraft, vilket kan påverka tillväxtpotentialer på sikt.

Vad gäller de offentliga finanserna klarade Sverige den ekonomiska nedgången i finanskrisens spår bättre än de allra flesta jämförbara länder. Avgörande skäl till att vi klarade krisen väl var dels det finanspolitiska ramverket, inklusive överskotts målet, och dels Alliansregeringens strukturreformer och återhållsamhet som gjorde att Sverige gick in i finanskrisen med tillräckliga säkerhetsmarginaler.

Kristdemokraterna välkomnade därför den överenskommelse som slöts mellan sju partier i riksdagen om ett nytt finanspolitiskt ramverk, och som träder i kraft i år. Överenskommelsen innebär fortsatt

fokus på ansvar för de offentliga finanserna och beredskap för nya kriser. Principen om överskott i de offentliga finanserna ligger fast, och kompletteras med ett nytt skuldankare. Med det nya finanspolitiska ramverket säkerställs dels att sparandet över en konjunkturcykel ska vara positivt, dels att den totala skuldnivån ska vara så pass låg att tillräckliga marginaler finns för att understödja ekonomin när nästa kris slår till. Därigenom är överskotts målet förenligt med en finanspolitik som kan motverka konjunktursvängningar. Då säkras hållbara offentliga finanser på både kort och lång sikt, samtidigt som finanspolitiken har utrymme att dämpa konjunktursvängningar i ekonomin.

Det är nu centralt att visa politiskt ledarskap och även fortsättningsvis värna svensk ekonomi. Även om sparandet enligt flera bedömare ligger i linje med överskotts målet för 2019, finns oro att det finansiella sparandet på längre sikt kan behöva stärkas för att värna målet. Riskerna med ett budgetsamarbete mellan partier som står långt ifrån varandra och inte har en samsyn kring den ekonomiska politiken, är att det blir en utgiftskoalition och att sparandet tvärtom försvagas. Dessa risker följer också av att den rödgröna regeringen under förra mandatperioden i högkonjunktur valde att bygga ut det offentliga åtagandet på en rad områden.

3. Kristdemokraternas ekonomiska politik

Kristdemokraterna vill ha en ekonomisk politik som tillvaratar varje människas förmåga och som underlättar för alla att gå från utanförskap till arbete. Den ekonomiska politiken ska skapa förutsättningar för ett samhälle med god ekonomisk tillväxt och ett företagsklimat som står sig starkt i den allt hårdare globala konkurrensen, men också för människor att bygga goda relationer och känna trygghet och tillit.

Den ekonomiska politiken ska stärka familjernas självbestämmande och det civila samhällets ställning, vilket är grunden för ett fungerande samhälle där människor känner tillit till varandra. En välfungerande ekonomisk politik ger oss resurser att satsa på välfärden, såsom en god vård och omsorg och en bra skola. Med genomtänkta reformer kring arbetsmarknaden och i skattepolitiken kan vi förbättra människors möjlighet att lämna arbetslöshet och utanförskap.

Sverige drar nytta av en god konjunktur och att Alliansregeringens jobbreformerna fortsatt skapar förutsättningar för hög sysselsättning och god tillväxt. Samtidigt möter Sverige stora utmaningar som den nuvarande regeringen står alltför passiv inför. Det handlar om brister i tryggheten genom ett underdimensionerat rättsväsende som fungerar för dåligt. Det handlar om tillgängligheten i vården och omsorgen som tyvärr försämrats de senaste åren och nu fortsätter att försvagas. Här behövs riktiga reformer som kan korta köerna och säkra en jämlik vård i hela landet inom sjukvården och öka tryggheten inom äldreomsorgen, genom höjd kvalitet, ökad tillgänglighet och ökat inflytande för den enskilde.

Skolan behöver fördjupa sitt kunskapsuppdrag, men det är också uppenbart att samhällets insatser behöver stärkas för att vända trenden med barn och unga som mår dåligt och drabbas av psykisk ohälsa. I det arbetet måste såväl familjer, barn- och ungdomsvården, skolan och ideella sektorn stärkas.

Rekordmånga människor befinner sig på flykt undan förtryck och krig. Många har sökt och fortsätter att söka sig till Sverige. Det är en moralisk plikt och en självklarhet att ta emot människor på flykt. Men det skapar också utmaningar för vårt samhälle när en stor grupp människor ska integreras. Arbetsmarknaden är tudelad med hög arbetslöshet i grupper som befinner sig i en utsatt ställning, men

med en god arbetsmarknad för övriga. Denna tudelning riskerar att fördjupas, med mänskliga, sociala och ekonomiska följder, om inte omfattande reformer genomförs.

Många av de som lämnas efter, utanför arbetsmarknaden, är nyanlända som ofta saknar gymnasieutbildning och har bristande språkkunskaper. Samtidigt förändras också jobbens karaktär snabbt på arbetsmarknaden. En allt större del av jobben kräver högre utbildning och specialistkompetens. För att kunna inkludera fler finns ett skriande behov av både mer yrkesutbildning och fler arbeten som kräver lägre kvalifikationer (så kallade enkla jobb). De behövs för att alla de människor som nu kommit till Sverige ska få en möjlighet på den svenska arbetsmarknaden.

Samtidigt har vi en regering och ett budgetsamarbete som saknar riktning och därmed inte förmår svara upp mot dessa utmaningar. I vårändringsbudgeten valde regeringen att skära ner på Yrkesvux och sänka arbetsgivaravgifter för grupper som inte befinner sig i utsatt ställning – i rak motsats till vad som behövs för att minska tudelningen. Dessutom väljer de att sänka inkomstskatter för de med högst inkomster, men inte att skapa starkare incitament för de som ska skaffa sitt första jobb.

Politiken saknar idag riktning och reformkraft jämfört med den som Kristdemokraterna förde tillsammans med Alliansen. Under alliansåren växte helt nya branscher fram som skapade jobb åt människor som tidigare befunnit sig i utanförskap. Vi var med och tog Sverige ur en återvändsgränd av höjda skatter och bidrag. Istället visade vi upp nya vägar till ökad frihet, valfrihet och tillväxt. Utanförskapet minskade med en femtedel, trots finanskrisen. Så fungerar en politik som litar på människors skaparkraft och bygger Sverige underifrån. Men de utmaningar vi står inför nu är både stora och många.

Till skillnad från den politik som regeringen och stödpartierna nu bedriver, såg Kristdemokraterna och Moderaterna till att satsa på verkningfulla reformer för arbetsmarknaden i den budget som riksdagen antog i december 2018. Vi satsade stort på Yrkesvux, sänkte inkomstskatterna med fokus på låga och medelhöga inkomster, utökade RUT-avdraget och tog bort den särskilda löneskatten för äldre som jobbar. Alla dessa delar syftar till att stärka drivkrafterna till arbete och underlätta insteg på arbetsmarknaden.

Kristdemokraterna vill framöver se satsningar på anställningsformer som möjliggör lägre lönekostnader för en tid, medan den anställde lär sig jobbet på jobbet. Detta vill vi kombinera med ytterligare riktade jobbskatteavdrag för grupper som har svårare att ta sig in på arbetsmarknaden – nyanlända, unga och personer som exempelvis på grund av arbetslöshet eller sjukdom har varit borta länge från arbetsmarknaden.

Jobben skapas huvudsakligen genom att entreprenörer får starta och driva framgångsrika och välmående företag. Ett gott företagsklimat är nyckeln till att kunna möta framtida utmaningar och öka resurserna till vår gemensamma välfärd. Därför behövs en näringspolitik som är inriktad på att underlätta för företag att växa och anställa. Kristdemokraterna och Moderaterna såg därför till att underlätta för generationsväxling i företag i den budget som riksdagen antog för 2019.

Sektorer där jobb inte utförs på grund av höga skatter och avgifter måste reformeras så att marknaderna kan växa till. Det handlar framför allt om att öppna upp för nya tjänstesektorer och att bredda det befintliga RUT-avdraget till att omfatta fler tjänster.

Därutöver måste vi motverka orimliga skatter på entreprenörer och minska regelkrånglet, förbättra myndigheternas handläggning av ärenden kopplade till företag och förbättra tillgången till kapital. En helt central fråga är kompetensförsörjningen – här behövs ytterligare reformer och utbyggnad av utbildningsväsendet, samt en reformering av Arbetsförmedlingen för att förbättra matchningen

En förutsättning för att den ekonomiska politiken ska fungera bra på lång sikt är att det råder ordning och reda i statens och det offentliga ekonomien. Det nya överskottsmålet ska uppfyllas och de offentliga finanserna vara starka inför stundande lågkonjunktur. Genom att ta ramverket på allvar står Sverige starkare.

Sverige har idag ett stort behov av en förbättrad integrationspolitik. En human flyktingpolitik kräver också en väl fungerande integration. Nyanlända behöver snabbare få arbete och en hållbar bostadssituation. Kristdemokraterna ser ett fortsatt stort behov av åtgärder som påskyndar asylprövningen, att asyltiden används bättre vad gäller introduktion och språkkunskaper samt att den motverkar passivitet.

Den ekonomiska politiken bör också användas för att stödja goda mellanmänniska relationer. Det handlar främst om att ge familjer och det civila samhället möjlighet att utvecklas och fatta egna beslut, genom att minska den politiska styrningen. Det handlar också om att mota den ofrivilliga ensamheten i samhället – inte minst hos äldre som väntar på plats i ett anpassat boende eller hos barn som riskerar att misslyckas i skolan på grund av att de känner sig ensamma.

Kristdemokraterna anser att barns och ungas behov och rättigheter ska vara grunden för hur familjepolitiken och barnomsorgen utformas. Barn behöver tid och de behöver bli sedda. Familjer ser olika ut, men alla har en betydelsefull roll. Om familjerna är trygga ger de barnen goda förutsättningar att klara livets olika utmaningar. Barnens uppväxt påverkar därmed hela samhällets utveckling, både ekonomiskt och socialt.

Förskolan och barnomsorgen måste kunna möta varje barns behov av trygg omsorg, gemenskap, lek och utveckling. Det är en självklarhet att alla föräldrar ska kunna välja den barnomsorg de anser är bäst för deras barn och själva få förutsättningar att hitta balansen mellan arbete och familjeliv. Kristdemokraterna är en motvikt till de politiska krafter som vill styra föräldrarnas val och kväva familjens frihet och möjlighet att utforma sin tillvaro.

Vi vill också bygga ett samhälle där människor kan åldras i trygghet och värdighet. Ett välfärdssamhälle kan i hög grad bedömas utifrån kriterier som respekt, tillvaratagande av äldres erfarenheter och omsorg om den äldre generationen. Kristdemokraterna menar att äldres vård och omsorg måste präglas av självbestämmande och valfrihet. En äldre person har, precis som yngre, individuella behov som inte kan tillgodoses i en mall.

Mycket gjordes under tiden med Kristdemokraterna i alliansregeringen för att utforma omsorgen utifrån den enskilda människans behov. Kristdemokraterna och Moderaterna föreslog också viktiga satsningar på äldreomsorgen i budgeten för 2019 – bl a på en nationell demensplan, bättre personalkontinuitet i hemtjänsten och utökade träningsmöjligheter för äldre. Dessa vann riksdagens bifall, men tyvärr har regeringen valt att plocka bort flera av dessa.

Nu behöver mer göras för att utveckla den gemensamt finansierade äldreomsorgen. Utökad självbestämmande när det gäller såväl boende som hemsänd mat och färdtjänst är viktiga delar när det

gäller att utveckla äldreomsorgen framöver. Fler platser i anpassade boenden – inte minst trygghetsboenden – behöver till, och äldreomsorgens personal behöver få förbättrade arbetsvillkor.

Men en sammanhållen seniorpolitik får inte bara handla om vård och omsorg. Svensk politik förmedlar i dag i allt för stor utsträckning att människor som passerat 65 inte har något mer att bidra med till samhället. Det friska åldrandet, de äldre som en viktig resurs och ett välfungerande samspel mellan generationerna är viktiga beståndsdelar i Kristdemokraternas seniorpolitik. Därför såg vi till att sänka skatten för alla pensionärer i den budget riksdagen antog för 2019. Vi budgeterade också för höjd BTP och utökade äldres möjligheter att arbeta längre än till 65 genom att ta bort den särskilda löneskatten för äldre som arbetar.

Kristdemokraternas hälso- och sjukvårdspolitik tar sin utgångspunkt ifrån varje människas absoluta och okränkbara värde. De som har störst behov ska också ges företräde till hälso- och sjukvården. När vi var i regeringen prioriterade vi insatser för de mest utsatta patienterna genom stora satsningar på psykiatri, cancervården och vården av kroniskt sjuka. Våra reformer Vårdgarantin och Kömiljarden bidrog till kortare väntetider och ökad kvalitet. Under förra mandatperioden tog regeringen bort kömiljarden och effekten blev att köerna växte – i rak motsats till vad det svenska folket behöver.

Kristdemokraterna och Moderaterna återinförde och fördubblade kömiljarden i vår budget för 2019. Tyvärr har regeringen sedan suttit på händerna i fyra månader för att nu i vårändringsbudgeten kunna ge beskedet att de tänker betala ut de kömiljarder som riksdagen redan beslutat om – ett mycket märkligt agerande som visar att det är viktigare för regeringen och stödpartierna att kunna ta åt sig äran för en god reform, än att skyndsamt börja korta väntetiderna.

Nu krävs istället fler vårdreformer för bättre kvalitet och service. Framtidens sjukvård står inför stora utmaningar. Vården är inte jämlik och det finns fortsatta brister med överbeläggningar, patientsäkerhet och väntetider. Vården blir också alltmer högspecialiserad och högteknologisk. Mot den bakgrunden finns det all anledning att se över sjukvårdens organisering. Utifrån de 21 landstingens olika demografiska och ekonomiska förutsättningar är det osannolikt att de kan leverera en jämlik vård åt befolkningen. Staten bör därför ta över ansvaret för vården - för att säkra en god, effektiv och jämlik sjukvård i hela landet. För oss är rätten till bra och jämlik vård viktigare än att värna dagens sätt att organisera vården.

Längre väntetider och lägre förtroende för vården kräver ordentliga strukturreformer och ekonomiska tillskott. På kort sikt behövs också förstärkningar av primärvården – därför avsatte Kristdemokraterna och Moderaterna i vår budget tre miljarder årligen för att möjliggöra en omfattande primärvårdsreform. Tyvärr är regeringen senfärdig även här – både vad gäller att betala ut stödet till landstingen och vad gäller att ta fram en nationell strategi för hur primärvården ska fungera.

a. En hälso- och sjukvård i världsklass

Svensk hälso- och sjukvård håller en hög medicinsk kvalitet, ofta rankad i världsklass – när du väl får tillgång till den. Dessvärre har väntetiderna nära nog fördubblats sedan 2014. Och utvecklingen fortsätter på flera områden. Under perioden 2015-2018 ökade den väntetiden vid landets akutmottagningar med 18 minuter, till 3 timmar och 39 minuter i medianvärde.

Därtill gör systemet med 21 olika regioner vården ojämlig. Den medicinska kvaliteten och chansen att överleva till exempel svåra cancerdiagnoser skiljer sig åt beroende på var i landet patienten bor. Vi har

dessutom en underdimensionerad primärvård. Detta gör att för många personer söker sig till akuten istället för vårdcentralen – trots att de inte behöver sjukhusvård.

Svensk sjukvård uppvisar alltså både brister och hög kvalitet samtidigt. Därför krävs en politik som både stärker det som fungerar väl och vågar ompröva invanda föreställningar och strukturer. Kristdemokraterna föreslår därför en rejäl reformagenda som svarar upp mot detta.

Statligt ansvar för sjukvården

Idag skiljer sig den medicinska kvaliteten och resultatet åt beroende på var i landet man bor. Dagens organisation med 21 regioner hämmar kvaliteten. Det är inte rimligt. Dessutom får vårdpersonal som utför mer avancerade behandlingar inte göra det tillräckligt ofta för att utveckla sin expertis. För att alla – i hela landet – ska få tillgång till högkvalitativ vård anser Kristdemokraterna att det krävs ett statligt huvudmannaskap för sjukhus- och primärvården. Då kan även resurserna nyttjas effektivare och vi kan säkra en god, jämställd, effektiv och jämlik sjukvård.

En reformerad och förbättrad kömiljard och stärkt vårdgaranti

Alliansregeringen införde under Kristdemokraternas ledning den så kallade kömiljarden – ett prestationsbaserat ersättningsystem som gav landstingen förutsättningar och drivkraft att arbeta kontinuerligt, strategiskt och metodiskt med att korta köerna och stärka vårdgarantin. Dessvärre avvecklade den nuvarande regeringen kömiljarden 2015. Sedan dess har köerna i det närmaste fördubblats och uppfyllelsen av vårdgarantin har kraftigt försämrats.

Kristdemokraterna och Moderaterna återinförde och fördubblade kömiljarden i vår budget för 2019. Tyvärr har regeringen sedan suttit på händerna i fyra månader för att nu i vårändringsbudgeten kunna ge beskedet att de tänker betala ut de kömiljarder som riksdagen redan beslutat om – ett mycket märkligt agerande som visar att det är viktigare för regeringen och stödpartierna att kunna ta åt sig äran för en god reform, än att skyndsamt börja korta vårdköerna.

Patienter ska inte behöva vänta på vård längre än absolut nödvändigt. Vi vill därför även förstärka vårdgarantin så att man ska få träffa rätt vårdkontakt inom 24 timmar samt införa en yttre tidsgräns på 120 dagar som omfattar hela vårdkedjan. Det innebär att från första kontakt, specialistbedömning, diagnos, provtagning, röntgen etc till genomförd åtgärd ska det gå maximalt 120 dagar.

Vårdplatsgaranti inom sjukvården

Idag har många av Sveriges sjukhus närmast konstanta överbeläggningar vilket innebär att patienter vårdas på en vårdplats som inte uppfyller kraven på fysisk utformning, utrustning och bemanning. Det kan handla om att patienter vårdas i korridorer eller i värsta fall utlokalisering på en avdelning som saknar rätt medicinsk kompetens. Överbeläggningar och utlokaliseringar påverkar patientsäkerheten, men sätter även vårdpersonalen inför svåra etiska problem när de ska välja ut vilka patienter som ska placeras var. Den situation runt överbeläggningar som tidigare ansågs vara en sommarkris är numera normaltillstånd. Om man ser till rikssnittet i landet så har antalet överbeläggningar ökat från 3,2 patienter av hundra (januari 2014) till 5,5 patienter av hundra (januari 2018). Denna utveckling fortsatte att förvärras 2018 där samtliga redovisade månader ligger över motsvarande månad 2017.

I likhet med vårdköerna är det stora varianser i överbeläggningar mellan olika landsting, men också mellan olika sjukhus inom ett landsting/en region. Målet måste vara att alla patienter får plats på en vårdavdelning med rätt medicinsk kompetens. För att det ska vara möjligt att uppnå behövs

fungerande vårdkedjor och på många platser även en ökning av antalet tillgängliga vårdplatser. Det måste finnas tillräckligt med flexibilitet i systemet för att klara belastningstoppar.

Kristdemokraterna föreslår därför att landstingen får en prestationsbaserad ersättning när de klarar målet om maximalt 90 procents beläggning i genomsnitt varje månad under året. Genom en prestationsbaserad ersättning kan varje landsting på ett ändamålsenligt sätt göra de förändringar som är nödvändiga och ersättningen betalas ut när målen nås.

Investering i primärvården

Den nära goda vården måste byggas ut och det krävs statliga beslut om primärvårdens uppdrag. Ska vi lyckas arbeta mer hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande är en samordnad, god, nära vård avgörande. Den generella primärvården har idag för låg tillgänglighet, vilket gör att många exempelvis vänder sig till sjukhusens akutmottagning även för åkommor som egentligen inte kräver akut sjukhusvård. För att långsiktigt kunna bygga ut den goda nära vården satsade Kristdemokraterna och Moderaterna 1,5 miljarder i budgeten för 2019, och tre miljarder årligen därefter för att möjliggöra en stor primärvårdsreform. Satsningen innehöll både mer resurser och tydliga direktiv om att en nationell strategi för primärvården bör tas fram. Men hittills har regeringen varit senfärdiga i utförandet av riksdagens tillkännagivande.

Kristdemokraterna vill också öka tillgängligheten till primärvården genom mer flexibla öppettider på obekväma tider så som kvällar och helger.

Fortsatt satsning på regionala cancercenter (RCC)

Allt fler insjuknar i och lever med cancer. Väntetiderna varierar kraftigt beroende på bostadsort. Kristdemokraterna etablerade under Alliansregeringen den nationella cancerstrategin och regionala cancercentrum (RCC). Inom RCC i samverkan pågår ett arbete med att förkorta väntetiden till behandling genom införande av ett nationellt system med standardiserade vårdförlopp (SVF). SVF beskriver vilka utredningar och första behandlingar som ska göras inom en viss cancerdiagnos, samt vilka tidsgränser som gäller dels för hela förloppet, dels för de olika utredningsstegen. Därför avsatte Kristdemokraterna och Moderaterna resurser i den budget riksdagen antog hösten 2018 för att RCC ska kunna fortsätta med sitt viktiga arbete. Tyvärr har regeringen omfördelat dessa resurser i vårändringsbudgeten så att de inte ska gå till en nationell cancerstrategi, utan till att generellt stärka cancervården i Sverige. Det som gällde vid införandet av den nationella cancerstrategin gäller fortfarande: den ska vara nationell och det ska vara en strategi just för cancervården. Det gör arbetet framgångsrikt.

En förbättrad förlossningsvård

Det föds över 110 000 barn i Sverige varje år och svensk mödra- och förlossningsvård är på många sätt helt fantastisk. Samtidigt är det stora skillnader i vård och vårdresultat beroende på var man bor, bland annat i antalet förlossningsskador. Bristerna i förlossnings- och BB-vården drabbar framförallt kvinnor. Att ändra systemet i grunden är därför inte bara angeläget ur ett patientperspektiv utan också en viktig jämställdhetspolitisk fråga. Det behövs ett nationellt ledarskap som pekar ut riktningen för förlossningsvården. Vi föreslår att det införs nationella mål och ett kompetenscentrum för förlossningsvården och eftervården. Vi vill också utöka platserna på barnmorskeutbildningen, öka bemanningen samt förbättra löneutvecklingen för barnmorskor. För att öka tryggheten under och efter förlossningen vill vi bland annat införa ett barnmorsketeam genom hela vårdkedjan och eftervård med hembesök av barnmorska.

En förstärkt barn- och ungdomshälsovård

Ökad psykisk ohälsa hos barn och unga är ett av vår tids största samhällsproblem. Vi måste tillsätta en bred utredning för att kartlägga och undersöka orsakerna till denna ökande psykiska ohälsa. Med den kunskapen kan vi identifiera vilka som är i riskzonen och rikta förebyggande insatser. Vi vill även ge landstingen/regionerna ett samlat uppdrag för hela barn- och ungdomshälsovården inklusive elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Vi har även varit drivande i att missbruksvården nu samlas under en huvudman, vilket är viktigt inte minst för personer med samsjuklighet. Vi vill också införa en elevhälsogaranti som innebär att varje elev ska kunna komma i kontakt med elevhälsan varje dag. Köerna till BUP måste kortas ytterligare genom en återinförd prestationsbaserad ersättning kopplad till den förstärkta vårdgarantin med ett första besök inom 30 dagar.

Kristdemokraterna och Moderaterna säkerställde att 500 miljoner kronor per år satsas på psykiatri och införde även en satsning på suicidprevention. Vi beklagar därför att regeringen dragit ner 90 miljoner kronor på bidraget till psykiatri för 2019 till förmån för ett kapitaltillskott till ett statligt bolag.

Vårdserviceteam – tid att fokusera på vård och omsorg

För många som arbetar inom vården är arbetssituationen pressad. Vi vill därför att personalen ska avlastas från arbetsuppgifter som visserligen är viktiga för att omvårdnad ska fungera, men som inte kräver en längre vårdutbildning – så kallad vårdnära service. Arbetsuppgifterna kan exempelvis handla om att servera mat och plocka undan disk efter måltider, att sköta förråd, transporter av patienter och prover mellan olika avdelningar eller städning. Genom att anställa servicepersonal inom vården kan vi frigöra tid från undersköterskor och sjuksköterskor så att de kan fokusera på vård och omvårdnad av varje enskild patient. Samtidigt skapas arbetstillfällen som inte kräver höga kvalifikationer.

b. Att åldras i trygghet och värdighet

Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. Var och en ska ses som en person med eget och unikt värde med skilda intressen och bakgrunder. God vård, ett behovsanpassat boende och självbestämmande över sin vardag är en självklarhet – hela livet.

Fler äldreboendeplatser måste till nu

Många äldre vill bo kvar i sitt hem så länge som möjligt. Men det finns också en stor grupp äldre som upplever otrygghet och ensamhet och därför behöver en annan boendeform. Idag får många äldre vänta på en plats i särskilt boende eller annat anpassat boende, då det råder brist på platser. Då gruppen över 80 år kommer växa framöver, bedömer finansdepartementet att det behöver komma till 32 000 nya äldreboendeplatser fram till 2026.

I den budget som Kristdemokraterna och Moderaterna la fram för 2019, och som antogs av riksdagen, ställdes krav på att alla över 85 år som är beviljade hemtjänst ska erbjudas en plats i ett anpassat boende, såsom trygghetsboende eller särskilt boende. I budgeten avsattes även en äldreboendemiljard för att stimulera fler platser i både särskilt boende och trygghetsboenden. Tyvärr har regeringen valt att ta bort delar av satsningen, och att göra om andra delar så att de blir mer ineffektiva. 200 miljoner kronor tänkte att öka det sociala innehållet i äldreomsorgen, t ex genom att kommuner erbjuder att anställa gemenskapsvårdare när byggbolag väljer att bygga trygghetsboenden, ströks. 300 miljoner kronor ämnade att stimulera byggandet av trygghetsboenden utan biståndsbedömning – något många kommuner vittnar om behövs – gjordes om så att de nu ska gå till

biståndsbedömda boenden. Därmed blir trösklarna högre för de äldre som upplever att de vill flytta till ett boende med gemenskapsmöjligheter men inte nödvändigtvis är sjuka. Att denna tröskel höjs riskerar också stoppa upp flyttkedjor på bostadsmarknaden. Ytterligare 500 miljoner kronor som Kristdemokraterna och Moderaterna utformat som ett prestationsbaserat stöd till de kommuner som klarar att ge sina äldre en plats i särskilt boende i tid (inom tre månader), har regeringen gjort om till ett allmänt stöd. I och med detta finns inga krav på kommunerna att skapa fler boendeplatser för att ta del av stödet.

Valfrihet och en värdighetsgaranti i varje kommun

Varje person har egna kunskaper och erfarenheter som det är värt att ta vara på och ta hänsyn till. Därför behöver vi värna äldres rätt till självbestämmande. På Kristdemokraternas initiativ infördes därför begreppet värdegrund i Socialtjänstlagen ”Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund).” Kristdemokraterna vill också att varje kommun ska införa lokala värdighetsgarantier inom äldreomsorgen.

Äldres mat och måltider bör ges ökat fokus eftersom mat, livskvalitet och välbefinnande hänger ihop. Vi vill utöka valfriheten inom äldreomsorgen till att omfatta hemsänd mat. Vi vill även se bättre möjligheter till hemlagad mat. Med ökad kunskap om äldres näringsbehov och en prioritering av maten för hälsan kan vi undvika att äldre blir undernärda inom omsorgen. Därför vill vi genomföra ett nationellt måltidslyft.

Stärkt demensvård

Alla med eller misstänkt demenssjukdom ska ha rätt till kvalificerad utredning, diagnos och behandling. Detta kräver i sin tur kompetent, välutbildad och välmotiverad personal. Därför avsatte Kristdemokraterna och Moderaterna 50 miljoner kronor per år till en nationell demensplan i syfte att främja och sprida ökade kunskaper om demenssjukdomar. Vi vill också inrätta geriatrika centrum i tre regioner i Sverige för att ge förutsättningar för klinisk forskning, utbildning, vård och rehabilitering och samarbete mellan kommun, primärvård och slutenvård. Vi anser vidare att det är fortsatt viktigt att utveckla stöd för anhöriga till personer med demenssjukdom.

c. Rätten till assistans en självklarhet

För oss kristdemokrater är det en självklarhet att S/MP-regeringens nedskärningar inom Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och assistansersättningen måste upphöra. Vi kan inte acceptera att besparingar görs på de personer som har det största behovet av samhällets stöd. Då faller kärnuppgiften i vår gemensamt finansierade välfärd. Dagens strikta rättspraxis har medfört att det är mycket svårt att få beviljad assistansersättning första gången en person ansöker. Många människor som har haft assistans under flera år, kanske hela livet, har fallit ur systemet helt eller har fått kraftig nedskärning på antalet timmar. Allt fler barn som tidigare har haft assistans hamnar på barnboenden – institutioner – och förlorar därmed rätten att växa upp hemma hos sin familj. Situationen är akut. Effekten av S/MP-regeringens politik är omänsklig. Vi har därför under lång tid satt press på regeringen att återupprätta den fullständiga intentionen med LSS.

Tack vare att Kristdemokraternas och Moderaternas budgetreservation fick stöd i riksdagen i december tillkännagavs regeringen att skyndsamt ändra lagen så att andning och sondmatning ska vara grundläggande behov. Därtill avsatte Kristdemokraterna och Moderaterna 700 miljoner kronor per år för att säkerställa att de som har behov av hjälp med andning och sondmatning ska få assistans när lagändringen väl är på plats. Ett första livsviktigt steg för att återupprätta intentionen med LSS. Det är

bra att lagändringen nu är på gång. Men det räcker inte. Tryggheten som tidigare fanns inom LSS har bytts ut mot en daglig kamp mot myndigheter. En kamp för rätten till nödvändig hjälp att leva ett liv som andra. Kristdemokraterna kommer därför fortsätta avsätta resurser och sätta press på regeringen för att se till att alla som behöver assistans ska få det, i den omfattning de behöver för att kunna leva sitt liv fullt utifrån sina förutsättningar.

d. Stärk Socialtjänsten

Välfärdssamhället ska bygga på att enskilda och grupper av människor som familj, grannar, föreningar, i första hand ges möjlighet att ta ett stort ansvar för den nära omgivningen. Med subsidiaritetsprincipen som grund ska det offentliga stödja de naturliga nätverken. Men det offentliga är ytterst ansvarigt för att alla ska kunna leva ett tryggt och värdigt liv.

Socialtjänsten och dess medarbetare utför ett viktigare och svårare arbete än de ibland får erkännande för. Att ytterligare stärka professionens ställning, kompetens och auktoritet i det arbetet är därför en viktig politisk uppgift. Därför stödjer vi satsningar på att öka bemanningen, kompetensen och kvaliteten.

Situationen sedan 2015 har tydliggjort de svårigheter som kommunerna redan tidigare har upplevt i vissa lägen när de inte klarat sitt uppdrag fullt ut. För att avlasta kommunernas socialtjänst krävs en förnyad ansvarsfördelning och nya arbetsformer. Vi anser därför att en nationell kris-socialjour bör inrättas. När kommunerna bedömer att de behöver extra hjälp kan sådan avropas från den nationella kris-socialjouren. Med en nationell organisation kan resurserna användas bättre. Dessutom kan riskerna för att barnens trygghet och rättssäkerheten åsidosätts minimeras.

e. Familjepolitik för ökad trygghet och frihet

Sverige står inför ett familjepolitiskt vägval där partier på hela den politiska skalan inte ser – eller till och med vill försvaga – familjens roll i samhället, medan Kristdemokraterna tvärtom vill stärka den. Familjen är den mest grundläggande formen av gemenskap och den grund som samhället står på. Barn som växer upp i trygga familjer får goda förutsättningar att klara livets utmaningar.

Familjers förutsättningar och barns behov kan se olika ut och det är föräldrarna som har det primära ansvaret att avgöra vad som är bäst för deras barn och deras familj – inte staten eller kommunen. Politiken ska stödja familjen och föräldrarna, inte styra. Kristdemokraterna vill öka familjers handlingsutrymme, möjliggöra mer tid för barnen, uppvärdera föräldraskapet, möjliggöra olika barnomsorgsformer samt stärka barnfamiljers ekonomi. Alla politiska beslut ska analyseras utifrån vilka konsekvenser de får för familjer.

Föräldraskapet är ett gemensamt åtagande och därför är det också föräldrarna själva som ska få avgöra hur föräldrapenningdagarna ska användas. Vi vill avskaffa kvoteringen helt och menar att föräldrar även fritt ska kunna överlåta föräldrapenningdagar till varandra eller till andra närstående som exempelvis mor-, farföräldrar eller en bonusförälder. För att öka föräldrarnas handlingsutrymme vill vi skydda föräldraledigas inkomst under tre år och rätten till föräldraledighet på heltid utvidgas till tre år. Idag finns flera begränsningar som försvårar en föräldraledighet, när barnet är lite större, som pappor ofta efterfrågar/tar.

Kristdemokraterna vill också att det ska finnas möjlighet för föräldrar att få barnomsorgspong för omsorg om enbart egna barn i hemmet. Barnomsorgspengen ska uppgå till 6 000 kronor per barn och

månad och betraktas som inkomst, vara skattepliktig och pensionsgrundande. Barnomsorgspeng för egna barn gäller för barn som fyllt 1 men inte 3 år. Kommunerna ska också vara skyldiga att erbjuda familjedaghem för de föräldrar som önskar det.

Barngrupperna i förskolan är för stora. Mer än 55 procent av de allra minsta barnen vistas i grupper som ligger över Skolverkets maximala riktvärde. Denna utveckling måste vändas. Därför utökade Kristdemokraterna tillsammans med Moderaterna det statliga stödet till kommuner som arbetar med att minska barngrupperna i budgeten för 2019. Vi vill utöver detta införa en ny lag om att grupper med barn som är tre år och yngre inte ska få vara större än 12 barn. Staten har huvudansvar för finansieringen som bygger på en något höjd maxtaxa för hushåll som tjänar över 47 500 kronor, en kommunal investering i samma storlek och sedan att staten skjuter till medel.

Mot bakgrund av den relativt sett svaga utvecklingen av barnfamiljernas disponibla inkomst under de senaste 20 åren anser Kristdemokraterna att barnfamiljernas ekonomi behöver förstärkas. Det behöver ske på ett sätt som både ökar flexibiliteten för småbarnsföräldrar och stärker incitamenten för arbete. Vi föreslår därför ett jobbskatteavdrag för föräldrar som stegvis byggs ut till 500 kronor per förälder och månad. För föräldrar till barn som är 0-3 år ska skattereduktionen även omfatta andra inkomster såsom föräldrapenning eller a-kassa.

Att öka möjligheterna för föräldrar att få arbete är det bästa sättet att minska risken för att barn ska leva i ekonomisk utsatthet. Men det behövs också riktade insatser. För att stötta de sämst ställda barnfamiljerna vill vi höja det barnrelaterade bostadsbidraget med 200 kr per månad per barn, vilket gör att nivåerna uppgår till 1700 kr per månad för ett barn, 2200 kr för två barn och 2850 kr för tre barn eller fler. Vi föreslår också att inkomsttaket ska höjas med 50 000 kr, för att fler ska få fullt bostadsbidrag. Höjt bostadsbidrag kan också medverka till att färre barnfamiljer behöver ekonomiskt bistånd. Vi vill också återinföra och utvidga den fritidspeng som vänsterregeringen har tagit bort, som gjorde det möjligt för barn som har föräldrar med försörjningsstöd att delta i fritidsaktiviteter. Fritidspengen ska även gälla under sommarloven. I M/KD-budgeten fanns detta med, men nuvarande regering har återigen beslutat att ta bort fritidspengen.

Det offentliga ska erbjuda stöd och hjälp i föräldrarnas viktiga uppgift. Förstagångsföräldrar ska därför erbjudas en gratischeck till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov. Det ska även bli obligatoriskt för kommunerna att erbjuda föräldrastödsprogram vid två tillfällen; ett när barnen är små och ett när barnen närmar sig, eller befinner sig i, tonåren. M/KD-budgeten införde ett första steg – ett obligatorium för alla kommuner att erbjuda föräldrastöd under barnens uppväxt, men tyvärr tog nuvarande regering bort denna reform innan den hunnit genomföras.

Vi vill stärka pensionen för den förälder som går ner i arbetstid, eller är hemma med sjukt barn i större utsträckning – vilket fortfarande oftast är kvinnor – genom att utöka antalet barnrättsår från fyra till fem och höja jämförelseinkomsten i pensionssystemet. Premiepensionen ska automatiskt fördelas lika mellan föräldrar med gemensamma barn upp till 12 år, om inte annat begärs.

f. Stärkt rättsväsende för ökad trygghet

Kristdemokraternas och Moderaternas gemensamma budgetreservation innebar kraftiga tillskott till rättsväsendet. Polisen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården och Tullen fick alla stora budgettillskott. Det är nödvändigt för att hantera den ökande mängden brott och brottens ökande komplexitet.

Aktuella trygghetsmätningar visar att otryggheten i Sverige ligger kvar på en högre nivå än för några år sedan och allt fler enskilda utsätts för brott, till exempel sexualbrott, våldsbrott och personrån. Utredningsresultaten i viktiga brottskategorier försämras och på grund av det ökade trycket på polisens utredningsresurser tvingas polisen prioritera bland anmälningar om brott. På flera håll ser vi hur polisen inte har resurser att rycka ut vid pågående brottslighet. Människor som blir utsatta för brott måste kunna lita på att rättsväsendet agerar. Polisen behöver bli mer effektiv och koncentrerad kring kärnuppgifterna att ingripa mot, utreda och klara upp brott. Ytterst är målet att minska brottsligheten och öka människors trygghet. Det behövs fler poliser och Polismyndigheten behöver tillskjutas resurser. Polisyrket behöver bli mer attraktivt med högre lön. När Polismyndigheten tillskjuts resurser, måste även övriga rättsväsendet stärkas för att inte skapa flaskhalsar och ineffektivitet. Det innebär att även Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar, Kriminalvården och Tullverket behöver mer resurser. Också förebyggande insatser där föräldrar, socialtjänst, skola och rättsvårdande myndigheter samverkar behöver uppvärderas och stärkas.

Polisen behöver bli mer synlig och närvarande i hela landet. Samtidigt behöver Polisens förmåga att utreda och klara upp brott förbättras avsevärt. Upptäcktsrisken måste öka och utsattheten för brott minska. Tryggheten ska öka väsentligt i hela landet. Utvecklingen med allt grövre gängbrottslighet, inte minst i utsatta områden, behöver vändas. Moderaterna och Kristdemokraterna vill se 10 000 fler polisanställda till 2024. Polismyndigheten har analyserat personalbehovet för att nå 10 000 fler polisanställda till 2024 och redovisar kostnaderna för detta i myndighetens budgetunderlag för 2019-2021 .

Kristdemokraternas och Moderaternas budget fick omedelbara resultat. Poliserna kommer under kommande avtalsperiod få en löneförhöjning på 15,7 procent, ungefär dubbelt så mycket som en vanlig avtalsrörelse. Enligt ett gemensamt pressmeddelande från Polismyndigheten och Polisförbundet var ”en viktig och nödvändig förutsättning för att denna satsning har kommit till stånd är de extra finansiella resurser till polislöner som riksdagen har beslutat om”.

Just nu pågår ett omfattande arbete inom vissa polisregioner för att återanställa pensionerade utredare som kan arbeta med grova våldsbrott. Det eskalerande antalet mord och skjutningar åter upp polisens resurser och fler utredare behövs för att kunna utreda fler grova brott. Varje år pensioneras cirka 500 poliser. Vi vill göra en riktad satsning och erbjuda dem upp till en 50-procentig löneökning för att återkomma till yrket och arbeta med grova våldsbrott. Också avskaffandet av särskild löneskatt för äldre som jobbar kommer ha effekt här – det ger polisen större utrymme att erbjuda utredare över 65 goda villkor att stanna i – eller återvända till – yrket.

Ska satsningen på polisen fullt ut få effekt behöver hela rättsväsendet byggas ut. Därför satsade Kristdemokraterna och Moderaterna förutom 1 585 miljoner på Polismyndigheten 75 miljoner på Åklagarmyndigheten, 130 miljoner på Sveriges Domstolar, 251 miljoner på Kriminalvården 90 miljoner på Tullverket.

Kriminalvården kommer under överskådlig tid kräva kontinuerlig utbyggnad. Myndigheten själva betonar ett behov om 9 500 platser på anstalter och häkten, när straffen skärps och poliserna blir fler.

Kristdemokraternas och Moderaternas budget pekade också ut vissa satsningar på Tullen som extra angelägna, inte minst för att stoppa inbrott och åldringsbrott, som till stor del utförs av utländska stöldligor. Tullverket behöver utökade befogenheter för att stoppa misstänkt stöldgods vid gränsen,

genom att kvarhålla fordon och gärningsmän vid gränsen, något som idag saknas. Detta har tillkännagetts regeringen, som inte agerar.

Vi menar att uthållighet är viktigt när rättsväsendet byggs ut för att hantera det växande problemet med kriminaliteten. Vi avvisar därför de anslagsförflyttningar som regeringen, Centerpartiet och Liberalerna kommit överens om i ändringsbudgeten för 2019. Rikspolischefen Anders Thornberg konstaterade omedelbart att neddragning av polisens anslag på 232 miljoner kronor självklart kommer få konsekvenser, eftersom polisen redan planerat med och budgeterat för att detta belopp ska användas i verksamheten. Vi delar bilden att Kriminalvården och Integritet- och Säkerhetsskyddnämnden bör öka, men anslaget till Polismyndigheten ska vara oförändrat. Ska tryggheten prioriteras kan inte pengar som brottbekämpande myndigheter tilldelats i december ryckas bort i april.

g. Ansvarsfull och human migrationspolitik

Det pågår en humanitär kris i världen. Krig, förtryck, terrorgrupper samt förföljelse av etniska och religiösa grupper driver människor på flykt. 85 procent av världens totalt 68,5 miljoner flyktingar befinner sig i utvecklingsländerna men många söker sig också till Europa där Sverige är ett av de länder som flest sökt sig till. 2018 uppgick antalet asylansökningar här till 21 000.

Sverige har ett moraliskt ansvar att hjälpa medmänniskor i nöd. Det innebär att både värna asylrätten och ta ansvar för en ordnad, human och långsiktigt ansvarsfull migrationspolitik. Samtidigt ska asylprövningen vara rättssäker och den som får ett nej på sin asylansökan ska lämna landet. Sverige har länge arbetat för ett större gemensamt ansvarstagande inom EU samt en reformering och harmonisering av lagar och regler. Genom att fler länder medverkar i flyktingmottagandet blir åtagandet för varje land lättare och mottagandet för den asylsökande bättre. Akut krävs också mer stöd till UNHCR och andra hjälporganisationer i flyktinglägren och i konfliktområden.

Kristdemokraterna vill ha tillfälliga uppehållstillstånd i tre år som huvudregel för den som har asylskäl och att rätten till familjeåterförening ska gälla. För att öka rättssäkerheten och förbättra hela asylprocessen vill Kristdemokraterna inrätta en inspektion för migrationsfrågor. Vi vill även införa asylansökningsområden i anslutning till våra stora gränsövergångar för att förbättra mottagande, korta tiden i asylprocessen och minska kostnaderna. I asylansökningsområden registreras ansökan och det görs en första bedömning av ansökan. Tanken är att få en snabbare registrering och beslutsprocess samt att motverka att asylsökande avviker.

En kraftigt kortad etableringstid är positivt för både den enskilde och samhället i stort. För att motverka en nedbrytande passivitet under handläggningstiden vill Kristdemokraterna införa krav på att asylsökande ska delta i 15 timmar språkutbildning och nio timmar samhällsinformation per vecka. Asylsökande ska även arbeta 16 timmar per vecka – det kan handla om reguljärt arbete eller att bistå vid det egna asylboendet. Den som inte deltar i utbildningen eller uppfyller arbetskravet kan få sin dagersättning nedsatt. Asylsökande som får ett reguljärt arbete ges ett fribelopp om 3 000 kronor per månad utan att dagersättningen minskas.

För att upprätthålla legitimiteten i migrationspolitiken behövs starkare incitament för att styrka sin identitet samt att vi får till stånd effektivare avvisningar och utvisningar av personer som saknar rätt att vistas i Sverige, bland annat genom fler återtagandeavtal med de viktigaste mottagarländerna samt genom att Polisen får mer resurser för att kunna verkställa utvisningar. En av de viktigaste åtgärderna för att förhindra att personer avviker är att det finns möjlighet att vid behov göra placering i förvar. I

vårt och Moderaternas gemensammabudgetalternativ som riksdagen antog 2019 tillförde vi resurser för 100 fler förvarsplatser.

Kristdemokraterna uppmärksammar särskilt hur hanteringen och mottagandet för några särskilt utsatta grupper ska förbättras. Det statliga ansvaret för ensamkommande unga behöver stärkas, liksom skyddet för kvinnor som utsätts för våld och kränkningar i anknytningsärenden. Vi driver även på för en mer rättssäker hantering av människor som riskerar förföljelse på grund av tro, kön eller sexuell läggning. Bestämmelsen om särskilt- och synnerligen ömmande omständigheter bör återinföras.

h. Bättre och mer effektiv integration

En generös migrationspolitik måste kombineras med en effektiv och välfungerande integrationspolitik. Nyanlända i Sverige möts tyvärr av bostadsbrist och trångboddhet i de kommuner och städer där jobben finns. Utanförskap och utsatthet blir en alltför vanlig situation för människor som flytt sitt hemland och söker skydd i Sverige. Klyftan mellan utrikes och inrikes födda på arbetsmarknaden i Sverige är stor och en av Sveriges stora utmaningar på arbetsmarknaden. Det behövs en politik som skapar förutsättningar till egen försörjning. Då stärks också möjligheterna till integration.

Sverige behöver en politik för fler jobb, fler bostäder och bättre skola. De som drabbas hårdast är de nyanlända som riskerar att fastna i ett långvarigt socialt och ekonomiskt utanförskap. En integrationspolitik som inte fungerar kan också över tid undergräva migrationspolitikens legitimitet. Av dessa skäl krävs nu politisk handling som gör det möjligt för fler nyanlända att få arbete, som förbättrar situationen på bostadsmarknaden, som gör mottagandet bättre och som långsiktigt gör integrationspolitiken effektivare.

För att förbättra nyanländas integrering vill vi se en ny anställningsform som ger lägre kostnader för att anställa, en något lägre lön för den anställda och samtidigt en möjlighet att lära sig jobbet på jobbet. Genom en sådan reform kan arbetsgivare anställa personer som saknar den produktivitet eller språkförmåga som krävs för att helt klara jobbet. Under tiden ges personen möjlighet att skaffa sig fler färdigheter och arbetslivserfarenhet. Kristdemokraterna vill också se fler och bättre nystartsjobb. Denna arbetsmarknadsåtgärd ger nyanlända, unga och de som varit en längre tid från arbetsmarknaden en värdefull chans till arbete. Nystartsjobben har också visat sig ge goda resultat i förhållande till kostnaden.

Det går att konstatera ett stort utbildningsbehov hos gruppen nyanlända arbetssökande. Kristdemokraterna har därför satsat extra på Yrkesvuxenutbildningar i partiets budgetmotion. Kristdemokraterna föreslår samtidigt en grundlig förändring av arbetsmarknadspolitikerna där flertalet arbetsmarknadspolitiska program avvecklas, antalet subventionerade anställningar minskar och arbetsmarknadsutbildningen i Arbetsförmedlingens regi läggs ned. Denna förändring påbörjades i och med budgetreservationen från Moderaterna och Kristdemokraterna hösten 2018. Kristdemokraterna ser också positivt på de förändringar som föreslagits av regeringen gällande att bredda nystartsjobben, så att även företag utan kollektivavtal kan erbjuda nystartsjobb.

Arbetsförmedlingen åtnjuter ett mycket lågt förtroende och uppvisar svaga resultat. Kristdemokraterna vill därför att Arbetsförmedlingen i dess nuvarande form läggs ner till förmån för en ny struktur där andra aktörer på arbetsmarknaden spelar en betydligt större roll. Januariöverenskommelsens arbete med att förändra Arbetsförmedlingen kommer bevakas noga. Möjligheterna att kunna matcha arbetssökande med arbetsgivare kan idag med fördel utföras av aktörer som rekryterings- och

bemanningsföretag, sociala företag eller ideella organisationer. Det ska finnas skarpa kvalitetskriterier och en gedigen kompetens vad gäller kontroll och uppföljning, så att oseriösa aktörer hålls borta.

Bostadsbristen slår också hårt mot asylsökande och nyanlända, både de som väljer eget boende och de som bor i anvisade boenden med låg standard. Därför vill vi öka rörligheten i och nyttjandet av det befintliga bostadsbeståndet; till exempel genom förenklad andrahandsuthyrning. Vi vill också förenkla, snabba på och göra byggandet billigare. Kristdemokraterna ser också att EBO-lagen behöver ses över för att bryta den destruktiva trångboddheten.

i. Ett företagsklimat för fler jobb

Sverige behöver ett företagsklimat som lägger grunden för fler jobb. Nya jobb kan inte kommenderas fram av politiker i Sveriges riksdag eller regering. Jobb skapas när människor finner det mödan värt att förverkliga en idé, våga satsa sparat kapital och starta och utveckla ett företag. Politikens ansvar är därför att främja ett gott företagsklimat där företagande, entreprenörskap och innovation uppmuntras. Det privata näringslivet och det enskilda entreprenörskapet är, och kommer alltid att vara, grunden för Sveriges välfärd.

För att sänka trösklarna för de som vill förverkliga sin företagsidé vill vi minska regelkrånglet, begränsa företrädaransvaret och säkerställa att företagen bara behöver lämna en och samma uppgift en gång till myndigheterna. Vi vill också sänka kravet på aktiekapital från 50 000 till 25 000 kronor, eftersom dagens regelverk stänger ute för många potentiella företagare då det inte är anpassat till nya företags verkliga behov av eget kapital.

För att skapa ett gott företagsklimat vill vi säkerställa att företag har råd och möjlighet att anställa. För att stärka framväxten av nya företag och fler jobb vill Kristdemokraterna sänka skatten på arbete, förenkla reglerna kring att starta och driva företag samt tillskapa möjligheten för företag att finnas och verka i hela landet.

En avgörande förutsättning för Sveriges konkurrenskraft är en väl fungerande och underhållen infrastruktur. Satsningar på väg och järnväg i hela landet är en viktig del för att främja både företagande och sysselsättning, likaväl som behovet av flyg för persontransporter kvarstår. Bland annat mot bakgrund av behovet av större arbetsmarknadsregioner vill Kristdemokraterna se investeringar i nya stambanor för höghastighetståg. Vår förhoppning är därför att en bred parlamentarisk uppslutning kring att – och hur – projektet ska genomföras kan komma på plats så att byggnation kan påbörjas.

Många nyanlända och unga får sitt första jobb inom någon del av tjänstesektorn. RUT-avdragen som Alliansregeringen införde har öppnat nya marknader och skapat förutsättningar för nya företag och jobb. Samtidigt har dessa avdrag gjort att såväl barnfamiljer som äldre haft råd och möjlighet att få avlastning med vardagssysslorna. Att regeringen under förra mandatperioden nedmonterade detta avdrag var därför ett slag mot alla dessa människor, för att inte tala om alla de småföretagare som vågat ta steget och starta ett företag inom hushållssektorn. Därför såg Kristdemokraterna och Moderaterna till att höja taket för RUT-avdraget till 50 000kr i den budget som riksdagen antog i december 2018. Kristdemokraterna vill framöver även bredda möjligheterna att använda RUT-avdraget till fler tjänster.

j. Reformerna för fler bostäder

Sverige har gått från en bostadsbrist till en bostadskris. Boverket konstaterar att det behöver byggas 93 000 bostäder per år fram till 2020. Samtidigt är regeringens reformagenda för bostadssituationen helt otillräcklig. Deras huvudsakliga svar på bostadskrisen är investeringsstödet för byggandet av billiga hyresrätter. Dessa byggsubventioner har dömts ut av bland annat Konjunkturinstitutet som menar att investeringsstöd tidigare inte visat sig fungera. Samtidigt har regeringen under föregående mandatperiod infört flera nya kreditrestriktioner vilket höjt trösklarna in på den ägda bostadsmarknaden och gjort situationen särskilt besvärlig för hushåll med lägre men stabila inkomster. Det skapar onödiga hinder som både dämpar efterfrågan och produktionen av bostäder.

Kristdemokraterna har efterfrågat en bred uppgörelse och inom det tidigare allianssamarbetet framfördes fler än trettio förslag som fokuserar på grundproblemet: att det tar för lång tid och är för komplicerat att bygga. Vi vill förenkla och snabba på byggandet, öka tillgången till byggklar mark och öka rörligheten i - och nyttjandet av - det befintliga bostadsbeståndet, exempelvis genom förändrade flyttskatter och förenklad andrahandsuthyrning.

Kristdemokraterna fortsätter att efterfråga regelförenklingar. Till exempel har vi föreslagit generösare bullerregler, undantag för tillgänglighetshinder, privat initiativrätt, strandskyddsreformer, enklare planprocess samt minskningar av hur många gånger samma ärende kan överklagas. Vi vill också se över kreditrestriktionerna i syfte att hitta en bättre balans mellan målet om finansiell stabilitet och hushålls möjlighet att efterfråga ägt boende. Idag är det för många som stängs ute.

En bromskloss på bostadsmarknaden är den bristande rörligheten. Genom ökad rörlighet kan ett stort antal bostäder tillgängliggöras på kort sikt. Allt för många uppger att de bor kvar i för stora hus på grund av de så kallade flyttskatternas utformning. Kristdemokraterna vill att taket för uppskov på reavinstskatten tas bort permanent om man köper ny bostad. Även betalningen av räntan på uppskovet ska kunna skjutas på framtiden vid köp av ny bostad. På så sätt tvingas inte vinsten vid försäljning fram till beskattning om man köper en ny bostad, utan både reavinstskatt och uppskovsränta betalas när personen inte längre gör något uppskov.

Ökade krav vid bostadsköp och kraftigt stigande bostadspriser har ökat behoven av en stor kontantinsats. Tillsammans med ett bristande utbud av hyresrätter, riskerar allt fler att stå utan ett eget boende. Kristdemokraterna vill därför utreda och införa ett förmånligt bosparande som förval för alla unga mellan 18-34 år med inkomst av tjänst, där ett skatteavdrag ingår i de första 60 månaderna där personen tjänar 12 000 kr eller mer månad. Systemet fungerar som så att 500 kr av lönen efter skatt avsätts till ett bosparande och staten kompenserar med ett skatteavdrag på 20 procent, vilket gör att den disponibla inkomsten kompenseras.

Det krävs reformer för att dämpa drivkrafter att låna och därmed minska hushållens – och ekonomins – sårbarhet framöver. Vi har krävt ändrade regler så att det inte ska vara lönsamt för banker att erbjuda mängdrabatt vid bolån. Vi har också föreslagit amorteringskrav riktade mot bankernas samlade bolånestock för att gynna amortering, samt ändrade regler så att bundna bolån blir mer attraktiva. Vi eftersträvar även en blocköverskridande överenskommelse om en långsam nedtrappning av ränteavdragen, växlat mot sänkta inkomstskatter.

För att stötta hushåll som har svårt med kapitalinsatsen bör även ett startlån där staten garanterar en del av kapitalinsatsen utredas och införas. Ett sådant stöd förutsätter att hushållet klarar bankens krav på bottenlån och ska gå till förstagångsköpare, som tex unga hushåll. Således krävs en strikt

kreditprövning och att lånet ska återbetalas med ränta så att stödet inte bidrar till riskuppsygnad eller stimulerar osunt låntagande.

k. En skola för kunskap och bildning

Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap, stimulera elevernas intellektuella utveckling och förbereda barn och unga för vuxenlivet. Skolan ska erbjuda den kunskap som behövs för att klara av arbetslivet, men också kunskap för att klara livet som ansvarsfull samhällsmedborgare. Det betyder att skolan måste återupprätta en bildningstradition. Om skolan inte lyckas i sitt uppdrag skapar vi stora framtida problem både för barnen och för Sverige. De sjunkande studieresultaten över tid måste därför tas på största allvar, även om de i de senaste mätningarna har vänt uppåt något.

Lärarna är nyckelpersoner för en skola med hög kvalitet. Kristdemokraternas utgångspunkt är att undervisningen ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Lärarnas och rektorernas roll behöver stärkas. Deras vidareutveckling måste få en tydligare forskningsanknytning. Vi vill rensa bland lärares uppgifter och ansvar och ge utrymme för mer lärarledd ämnesundervisningstid.

Idag saknas tusentals lärare och bristen beräknas öka. Det behövs snabbare vägar in i läraryrket genom kortare kompletterande pedagogisk utbildning för personer som har examen i ett relevant ämne eller yrkeskunskap.

Skollagen är tydlig med att alla elever ska få stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt. För att nå detta mål krävs att de elever som har de största behoven får hjälp och stöd av de lärare som har den bästa kompetensen. Så är det inte alltid idag. Under lång tid har det varit brist på specialpedagoger och speciallärare. Därför föreslår Kristdemokraterna ett speciallärarlyft.

Vi vill också göra mer för att ge nyanlända elever goda förutsättningar att lära sig svenska språket och komma in i den svenska skolan. För att nyanlända ska nå kunskapsmålen vill vi se en kompetenssatsning för att utbilda fler lärare i svenska som andraspråk. Satsningen på karriärlärartjänster bör riktas mer till utsatta områden.

Nyanlända lärare bör kunna börja jobba i skolan med kringuppgifter som kan avlasta legitimerade lärare. På så sätt kommer de in och lär sig om den svenska skolan och blir delaktiga i arbetet under tiden deras kunskaper valideras.

Elevernas hälsa och trygghet i skolan är en grundförutsättning för att ta till sig ny kunskap. Vi ser med stor oro på den psykiska ohälsan bland barn och unga. Skolan ska vara en trygg miljö för alla elever. Vi vill underlätta för fler vuxna i skolan, som exempelvis klassmorfar eller unga vuxna som rastvakter. Alla skolor ska ha program mot mobbning som vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet. Vi vill utöver detta också utöka skolidrotten från dagens 500 till 700 timmar i grundskolan för att alla barn ska röra mer på sig, då motion har betydelse för såväl hälsan som skolresultaten.

l. Tryggare ekonomi för äldre

Kristdemokraterna presterar kraftfulla reformer för att förbättra pensionärers ekonomi och äldres möjligheter på arbetsmarknaden. Vi är positiva till att fler väljer att arbeta längre än till 65 års ålder. Det är resursslöseri att inte ta tillvara på äldres erfarenhet och kompetens samtidigt som vi ser att arbete bidrar till känslan av samhörighet och tillhörighet. Att förlänga arbetslivet förbättrar ekonomin -

pensionerna förstärks både för den enskilde och för pensionärskollektivet i stort då inbetalningarna till pensionssystemet blir större.

Då svenskarna lever allt längre och friskare liv står Kristdemokraterna bakom pensionsgruppens förslag att höja åldersgränserna för pensionssystemet. Därför är det också viktigt att riksdagen röstade igenom Kristdemokraternas och Moderaternas budget som avskaffade den särskilda löneskatten om 6,5 procent på ersättningar för arbete och inkomst av aktiv näringsverksamhet för personer som fyllt 65 år som regeringen tidigare återinförde. Genom ett borttagande uppmuntras arbetsgivare att behålla eller anställa äldre. För att ytterligare förstärka äldres ekonomi vill vi också införa dubbelt jobbskatteavdrag redan från 64 års ålder, i stället för som idag vid 65 års ålder, för att de äldre själva ska få ut mer av sin arbetsinkomst efter skatt.

Genom Kristdemokraternas och Moderaternas gemensamma budget genomfördes även en skattesänkning som kom alla pensionärer till del. Hade regeringens budgetproposition för 2019 gått igenom hade endast pensionärer med en pension över 17 200 kronor per månad fått sänkt skatt. Vår ambition är dock att hela skillnaden i beskattning av förvärvsinkomst och pensionsinkomst ska slopas.

För att förbättra ekonomin för de pensionärer som har de lägsta inkomsterna, vill Kristdemokraterna se förstärkningar av bostadstillägg för pensionärer (BTP). I Kristdemokraternas och Moderaternas budget avsattes därför pengar för en höjning av hyrestaket i BTP till 7 000 kronor, och vi har varit drivande i Pensionsgruppen för de förbättringar som nu genomförs.

Kristdemokraterna vill även se reformer som minskar skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner. För att kompensera kvinnors lägre pensioner – som bland annat är ett resultat av ojämlikhet i lönestrukturen, ett högre uttag av föräldraledighet och färre arbetade timmar när barnen är små – vill vi se en utökning av antalet barnrättsår från fyra till fem samt automatiskt delad premiepension för föräldrar till barn under 12 år. Förutom att det stärker den enskildes ekonomi signalerar det att det är en viktig samhällsinsats att omvårda sina barn.

m. Goda kommunikationer i hela landet

Bra kommunikationer är en förutsättning för tillväxten, välstånd- och sysselsättning i vårt land. Vår utgångspunkt är att människor ska kunna bo och arbeta i hela landet. Transportpolitiken ska därför säkerställa en effektiv, långsiktig och miljömässigt hållbar transportförsörjning i hela Sverige.

Kristdemokraterna anser att Sverige måste bryta sitt beroende av fossila bränslen inom transportsektorn. Det krävs långsiktiga och effektiva styrmedel för ökad andel förnybara drivmedel med hög klimatprestanda och för effektivare transporter. Kristdemokraterna vill främja teknikutvecklingen för att nå ett mer hållbart transportsystem.

Kristdemokraterna vill se ökade satsningar på Sveriges infrastruktur. Underhåll och nyutbyggnad av järnvägar, vägar och kollektivtrafik måste ske för att säkra god kommunikation i hela landet och möjliggöra ett ökat bostadsbyggande. Därför anser vi att Sverigeförhandlingens förslag om en snabb utbyggnad av höghastighetståg bör genomföras under förutsättning att den finansieras på ett ansvarsfullt sätt. Kristdemokraterna vill att sjöfartens skatter och regler ska ge förutsättningar för god konkurrens. Vi vill också se till att polis och tullmyndighet har tillräckliga resurser att kontrollera efterlevnaden av svenska lagar och regler inom åkerinäringen. Miljövänliga bilar ska premieras, flygets miljöpåverkan minskas och cykelinfrastrukturen byggas ut.

Tillgång till bredband med hög överföringskapacitet är avgörande för att människor ska kunna driva företag i hela landet, för att arbeta eller studera på distans, för att ta del av kulturutbudet och för att kommunicera med andra. Kristdemokraternas utgångspunkt är att kommunikationstjänster och bredband i första hand ska tillhandahållas av marknaden och att statens huvudsakliga roll är att skapa förutsättningar för marknaden och undanröja hinder för utvecklingen, men vi vill också inom ramen för landsbygdsprogrammet bidra till bredbandsutbyggnaden på landsbygd och glesbygd.

n. En hållbar miljö- och klimatpolitik

En viktig del av det kristdemokratiska idéarvet är förvaltarskapsprincipen. I vår politik för en hållbar miljö ställs den på sin spets. Klimatutmaningen är vår tids största miljöutmaning. Kristdemokraterna har därför satt ambitiösa mål när det gäller att minska utsläppen, såväl på Sverige- som på EU-nivå. Utöver själva miljöfrågan som utsläppen av växthusgaser utgör, följer det etiska problemet att det främst är världens fattigaste människor som betalar det högsta priset för klimatförändringarna.

Kristdemokraterna har länge drivit på för en grön skatteväxling och lagt flera skarpa förslag. Detta vill vi fortsätta med. Generellt vill vi sänka skatten på arbete och pensioner och höja skatten på miljöförstörande verksamhet. Kristdemokraterna föreslår därför slopad skattenedsättning i gruvindustriell verksamhet, att en skatt på plastkassar införs samt att en skatt införs på förbränning av osorterade sopor. Vi vill utveckla bonus-malussystemet så att det inkluderar fler miljöaspekter. Vi har också flera förslag för att minska flygets klimatpåverkan.

Spridningen av giftiga kemikalier i vår miljö ska förhindras. Detta är en viktig aspekt av det förebyggande hälsoarbetet. Inte minst gäller det barns vardagsmiljöer. Vi vill till exempel ställa större krav när det gäller barnens leksaker, nappflaskor samt mat och dryck. EU har en nyckelroll i arbetet för att öka kemikaliesäkerheten, bland annat för att utveckla arbetet med gemensamma åtgärder mot spridning av gifter och läkemedelsrester till våra hav och vattendrag.

Hoten mot den biologiska mångfalden är omfattande om vi ser på den globala nivån, men även i Sverige. Ekosystemen är beroende av denna mångfald – och vi är beroende av ekosystemen för luften vi andas och maten vi äter. I Sverige bidrar våra skogar och vår landsbygd, exempelvis våra hagmarker, till denna mångfald.

Sveriges havs- och kustområden innehåller också ett rikt artliv och skyddsvärda miljöer. Därför avsatte Kristdemokraterna och Moderaterna 200 miljoner kronor utöver regeringens anslag till åtgärder för havs- och vattenmiljö i budgeten för 2019. Satsningen går till att minska övergödningen, spridningen av giftiga ämnen och förlusten av biologisk mångfald. Dessutom utökas det regionala arbetet i både Östersjön och Västerhavet samt ytterligare åtgärder görs mot övergödning, mikroplaster och sjöfartens miljöpåverkan. Satsningen stödjer också investeringar i reningsteknik, i syfte att avskilja bl.a. läkemedelsrester och mikroplaster, och investering i ny teknik och för medfinansiering av åtgärder för en tryggad tillgång till dricksvatten.

Sverige har under några år ökat antalet marina reservat. Vi måste fortsatt verka för att inte den ekologiska balansen ska rubbas via exempelvis långväga arter som på olika sätt letar sig hit. Vi vill förbjuda oljeborring i Östersjön och på ett bättre sätt förebygga och bestraffa oljeutsläpp. Ett tydligare ansvar och prioritering behövs för att sanera gamla vrak som läcker ut olja och kemiska stridsmedel. Det behövs radikala insatser för att återställa Östersjöns hälsa. Alla nationer runt

Östersjön har anledning att skyndsamt finna och komma överens om lösningar, som hanterar den allvarliga situationen.

o. Ett stärkt jordbruk

Jordbruket är viktigt för vår överlevnad. Även om det idag endast är en liten del av befolkningen som arbetar inom jordbruket är vi alla helt beroende av dess produkter för att kunna överleva. En lönsam svensk jordbrukssektor är nödvändigt om vi ska kunna ha en inhemsk livsmedelsproduktion i händelse av krig eller kris.

Jordbruket har också en central betydelse för biologisk mångfald och den levande landsbygd och de öppna landskap som är en del av vårt kulturarv.

I många EU-länder är tyvärr miljötankande och djurskydd jämförelsevis nedprioriterat. Alternativt följs inte de uppsatta reglerna. En bidragande orsak till problemen i svenskt jordbruk är att vi inte har lyckats omsätta den kvalitet på varorna som våra miljö- och djurskyddsregler leder till, i reda pengar.

Kristdemokraterna vill fortsätta värna vår miljö och vårt välutvecklade djurskydd, men vi vill att de lagar och regler som antas verkligen är ändamålsenliga. En annan utmaning är den dubbelmoral som upphandlingsprocesserna i våra kommuner och landsting bitvis ger uttryck för. Först ställer vi som samhälle höga krav på miljömedvetenhet hos våra bönder. Därefter köper offentliga aktörer in varor som producerats under förhållanden vi aldrig skulle tillåta på hemmaplan. Det rimliga är att offentliga aktörer tar miljöhänsyn och till exempel använder sig av ändamålsenliga kriterier för miljöanpassad upphandling.

Kristdemokraterna är pådrivande för att minska jordbrukarnas regelkrångel. För att stärka det svenska jordbrukets konkurrenskraft har vi föreslagit att skatten på den diesel som används inom jordbruket sänks, under förutsättning att inblandningen av biodrivmedel ökar.

p. Sammanhållning över gränserna

För Kristdemokraterna är det centralt att utrikespolitiken är värdebaserad. Sverige ska stå upp för och försvara universella värden såsom mänskliga fri- och rättigheter, demokrati och rättsstatens principer för att stärka fred, frihet och utveckling, förståelse och försoning. Idén om att alla människor, var de än bor, har samma värde och att vi alla har ett ansvar för varandra utgör en stark motivation till den solidaritet som är grundläggande i den kristdemokratiska ideologin. Människovärdet är universellt och kan därför inte relativiseras av geografiska gränser. De globala klyftorna är med denna utgångspunkt oacceptabla.

Kristdemokraterna vill ha en ambitiös utvecklingspolitik med det slutliga målet att det internationella biståndet en dag inte längre ska behövas. Vi har länge varit pådrivande för att 1 procent av Sveriges bruttonationalinkomst ska avsättas till internationellt bistånd varje år, och i vår och Moderaternas budget för 2019 gjordes detta. Vi har också varit kritiska till att regeringen använder biståndet till att täcka kostnader för asyl- och flyktingmottagande. I vårändringsbudgeten utökas dessa avräkningar ytterligare, medan regeringen inte redogör för vilket beräknings sätt som använts. Vi ifrågasätter detta och minskar därmed avräkningen i vårt motförslag.

Utöver biståndsbudgeten bör staten på olika sätt främja människors frivilliga engagemang och gåvogivande till biståndsändamål. Därför har Kristdemokraterna och Moderaterna återinfört

möjligheten till skattereduktion för gåvor till hjälporganisationer i den budget som riksdagen antagit för 2019. Sist denna möjlighet fanns ökade gåvogivandet märkbart till dessa organisationer.

Vi har idag alla möjligheter att minska barnadödligheten, som till stor del beror på basala och förhållandevis enkelt avhjälpbara brister i miljön runt barnen. Just vaccinationsprogram har visat sig vara ett mycket effektivt bistånd då en relativt billig punktinsats bokstavligen kan rädda liv. Fortfarande saknar 1,2 miljarder människor tillgång till rent vatten i vår värld. Det har förödande konsekvenser för människors hälsa, och barn drabbas särskilt hårt. En av de sjukdomar som sprids i förorenat vatten är kolera, som varje år skördar mellan 20 000 och 130 000 människoliv. I det krigshärjade Jemen ser vi nu det största kolerautbrottet i modern tid med 190 döda bara i år, varav en tredjedel är barn. Kolera är en sjukdom som inte borde finnas i vår värld 2019.

Stora humanitära kriser råder i världen och aldrig tidigare har så många människor varit i behov av humanitärt stöd. Det fruktansvärda kriget i Jemen, situationen i Venezuela och krig och konflikter i Demokratiska republiken Kongo, Syrien och Sydsudan, för att nämna några, orsakar humanitärt lidande.

Fler människor än på många decennier är nu på flykt. Sverige har jämfört med flera andra europeiska länder tagit emot många flyktingar. Att antalet människor som kommer till Sverige har minskat betyder inte att flyktingsituationen i världen har förbättrats.

Sverige ska fortsatt ta ansvar och kunna vara en fristad för människor som flyr undan krig, förföljelse och förtryck, men det står inte i motsats till att vi också kraftigt behöver öka satsningarna i närområdet för att skapa trygghet och framtidstro för de medmänniskor som är på flykt. De krigsdrabbade ländernas grannländer har tagit det allra största ansvaret i flyktingmottagandet, men de behöver stöd för att kunna öppna upp för arbetstillfällen och skolgång. Sverige ska verka för att skapa lagliga vägar in i Europa, vilket skulle rädda många liv.

Sammantaget gör det rådande världsläget att vi vill prioritera det humanitära biståndet högre och avsätta en större del av den svenska biståndsbudgeten för humanitära insatser.

För varje mun som mättas, för varje kvinna som kommer in på arbetsmarknaden, för varje person som tillåts tänka, skriva, tala, rösta och tillbe fritt – desto större blir chanserna till utveckling.

Kristdemokraterna menar att utveckling, fattigdomsbekämpning och ökad respekt för de mänskliga rättigheterna hänger samman. Efter exceptionella framgångar sedan mitten av 1970-talet, rullas nu demokrativågen tillbaka och friheten inskränks. En ”frihetsmiljard” skulle kunna användas till att stötta frihetskämpar. Vi ser hur civilsamhällets utrymme krymper på flera håll, hur oppositionspolitiker, jurister och journalister fängslas.

Svensk biståndspolitik bör föras på ett sätt så att det civila samhället stärks. Enskilda organisationer är inte bara oersättliga som genomförare av offentligt svenskt bistånd utan också mycket betydelsefulla då de ger oss enskilda människor en möjlighet att ta ansvar för utvecklingen i världen.

Biståndsanslaget ökar kraftigt och ser ut att fortsätta göra så de närmsta åren. Då måste Sverige också stärka kapaciteten hos organisationer som administrerar biståndet.

Förtrycket av religiösa och etniska minoriteter ökar och människors religionsfrihet kränks. För närvarande är kristna bland de allra mest utsatta grupperna i världen, med omfattande förföljelse i Mellanöstern och delar av Afrika och Asien. Sverige bör i internationella sammanhang arbeta för att

värna utsatta minoriteter. Alla människors lika värde är fundamentalt, och yttrande- och religionsfrihet är centralt för ett öppet och fritt samhälle.

Kristdemokraterna vill se fredade zoner för minoriteter i Syrien och Irak och en svensk regering som verkar för att den etniska och religiösa utrensningen på kristna (syrianer, kaldéer, assyrier och melkiter), armenier, mandéer, yazidier och andra minoriteter i Irak och Syrien ska erkännas som ett folkmord.

För att de människor som fallit offer för terrorismen ska kunna återfå en tro om framtiden, ett hopp om att morgondagen är ljusare än gårdagen, krävs att de terrorister som ödelagt oskyldiga människors liv ställs inför rätta. Detta kan endast ske om världssamfundet gemensam agerar och utkräver ansvar från både de länder och de individer som varit ansvariga för massakern. Detta bör ske genom inrättandet av en särskild tribunal för att döma de skyldiga. Detta har gjorts i andra fall, t.ex. i Irak där, Iraqi Special Tribunal, IST, upprättades för att utreda och döma de ansvariga för brott mot mänskligheten under Saddam Husseins regim. En motsvarande lösning måste till för terrorismen i Mellanösterns offer.

q. Försvaret och samhällets krisberedskap

För Kristdemokraterna är Försvarmaktens förmåga att klara ett angrepp mot Sverige av yttersta vikt. Ett väpnat angrepp mot Sverige inte uteslutas.

För att försvarsförmågan ska stärkas på ett tillräckligt omfattande sätt behöver försvaret ökade resurser och Sverige bör nå två procent av BNP i försvarsanslag år 2030. Därför avsatte vi tillsammans med Moderaterna 3,9 miljarder till försvaret 2019 och 6,9 miljarder 2020 i höstbudgeten.

Förbandsverksamheten och beredskapen måste förstärkas. Det gäller att skapa förutsättningar att ta emot fler värnpliktiga, rekrytering av officerare och utökad materielanskaffning för att de båda svenska brigaderna ska bli stridsdugliga. Försvarmaktens logistiska organisation behöver förstärkas och satsningar på forskning och utveckling utökas. En förbättring av den civila beredskapen behövs dessutom avseende energi- och livsmedelsförsörjning liksom återskapandet av en civil ledningsorganisation. Vår satsning på försvaret bäddar för den ökning av Försvarmaktens organisation som kommer att krävas för att säkerställa försvarsförmågan, och som möjliggörs när försvarsbudgeten ökar till två procent av BNP.

De senaste 10-15 åren har krigföringen utvecklats från ”konventionell” krigföring till att idag vara asymmetrisk i större utsträckning än tidigare. Detta blev tydligt inte minst i och med Rysslands desinformationskampanjer i samband med den militära aggressionen mot Georgien samt i och med kriget i Ukraina och Rysslands illegala annektering av Krim 2014. Efter att Styrelsen för psykologiskt försvar lades ned och ansvaret flyttades till MSB har det psykologiska försvaret kommit i skymundan. Kristdemokraterna föreslår därför att ansvaret för det psykologiska försvaret lyfts ut ur MSB och att det återigen görs en egen myndighet. Det är viktigt att offentliggöra informationsangrepp som sker mot Sverige för att höja medvetandenivån hos såväl journalister som allmänhet om att desinformationskampanjer förekommer samt att informera om vikten av källkritik. En annan huvuduppgift för myndigheten bör vara att stödja, bidra till och sprida forskning kring informationskrigföring och propaganda.

r. En politik som stödjer, inte styr, kulturen

Kulturen hjälper oss att växa som människor och förbinder oss med tidigare generationers erfarenheter. Men den har också en uppgift i att utmana invanda föreställningar. Med andra ord bidrar

den till såväl ett samhälles sammanhållning som dess självreflektion. Den kan också hjälpa oss att relatera till vår globala omgivning.

Vår utgångspunkt är att kulturpolitiken ska stödja kulturen, snarare än styra den. För Kristdemokraterna är inte minst barnens möjligheter att få ta del i – och av – kulturella verksamheter en prioriterad fråga. För att stimulera detta vill vi återinföra fritidspenningen för ekonomiskt utsatta barn och öka den satsning som kallas Skapande skola. Detta är inkluderande reformer som har säkerställt att även barn och ungdomar från ekonomiskt utsatta sammanhang får ökade möjligheter att delta i kulturlivet.

Idrott innebär gemenskap och stärker människors fysiska hälsa. I Kristdemokraternas och Moderaternas gemensamma budget hösten 2018 gör vi en satsning på initiativet ”Äldrelyftet” som syftar till att ge fler äldre chansen till fysisk aktivitet och träning. Sådan träning kan förbättra livskvaliteten, öka hälsan, minska risken för fallolyckor och samtidigt främja gemenskap och sammanhang – och därmed bryta ensamhet. 20 miljoner kronor per år tillfördes i en permanent satsning, medel som ska gå till Riksidrottsförbundet som tillsammans med pensionärsorganisationerna kan utforma aktiviteter som främjar äldres fysiska aktivitet och hälsa. Dessvärre drar regeringen tillsammans med Centerpartiet och Liberalerna nu in detta stöd, vilket vi motsätter oss.

s. Det civila samhället

Ibland kan det låta som om civilsamhället bara är en fritidsaktivitet, ett sidospår till det som sker inom den offentliga sfären eller i den individuella. Vi menar att civilsamhället är något mycket viktigare. Det är här grunden läggs för demokrati, medmännisklighet och ett fungerande Sverige. Kristdemokraternas politik strävar därför efter att stärka det civila samhället och därmed de mellanmänniska kontakterna. Därför syftar vår politik till att värna civilsamhällets oberoende, förenkla dess regelverk och förbättra dess förutsättningar.

Att ett oberoende från andra människor skulle leda till lycka är en missuppfattning. Starka relationer är ett så grundläggande mänskligt behov att det till och med går att mäta i livslängd. Ensamhet och social isolering har värre hälsoeffekter än fetma och är ungefär lika allvarligt som alkohol och rökning. Människan växer i relationer. En politik vars konsekvens blir att de mellanmänniska banden försvagas kan aldrig kompenseras fullt ut med att man stärker banden till offentliga institutioner eller skjuter till ytterligare bidrag. Det offentliga kan från mänsklig synvinkel bara vara ett komplement – inte utgöra samhällets grund.

För att ytterligare ta tillvara den kraft som finns i civilsamhället satsade Moderaterna och Kristdemokraterna i höstbudgeten 20 miljoner per år 2019-2021 till föreningar och organisationer vars verksamhet syftar till att bryta äldres ensamhet och isolering. Ofrivillig ensamhet bland äldre är ett stort problem och breda reformer måste till för att mota den ofrivilliga ensamheten, som har stora hälsokonsekvenser bland äldre. Det civila samhällets verksamheter, och inte minst pensionärsorganisationerna, gör goda insatser för att främja gemenskap och motverka ensamhet och isolering bland äldre.

Graden av det civila samhällets självständighet är nära knuten till organisationernas finansiering. En hög grad av offentlig finansiering kommer också att – beroende på hur den utformas – leda till mer eller mindre direkt och indirekt styrning från det offentliga. Kristdemokraterna och Moderaterna återinförde i och med budgetpropositionen för 2019 den skattereduktion för gåvor till ideella

organisationer som arbetar bland behövande som den rödgröna regeringen tog bort under förra mandatperioden. Vi säkerställde också att inga avgifter tas ut av organisationerna för att ansöka om eller inneha tillstånd för skattereducerade gåvor. Genom detta gåvoskatteavdrag ökar organisationernas självständighet. Statens påverkan inskränks till att godkänna organisationerna som får del av skatteavdraget. Det är en rimlig avvägning mellan självständighet och offentlig insyn.

4. Kristdemokraternas tillkommande reformer våren 2019

a. Förbättrade personalvillkor inom äldreomsorgen

Att bygga ett samhälle där alla kan åldras i trygghet och värdighet är ett angeläget mål för Kristdemokraterna. Ett välfärdssamhälle kan i hög grad bedömas utifrån kriterier som respekt, tillvaratagande och omsorg om den äldre generationen. Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. Var och en ska ses som en person med eget och unikt värde med skilda intressen och bakgrunder. God vård, ett behovsanpassat boende och självbestämmande över sin vardag är en självklarhet – hela livet.

Forskning visar att kvalitativ äldreomsorg förutsätter ett personcentrerat bemötande där personalen kan skapa en trygg miljö och en personlig relation med den äldre. För att det ska vara möjligt behöver äldreomsorgens personal ges goda förutsättningar att göra ett bra jobb.

Förutom att den som arbetar med viktig välfärdsverksamhet inom hemtjänsten eller på ett vård- och omsorgsboende behöver goda arbetsvillkor för att göra ett kunna ge kvalitativ omsorg, är det viktigt för att de ska trivas i sitt arbete och inte slita ut sig i förtid. Det är också viktigt för att omsorgsyrken ska vara attraktiva så att personalförsörjningen kan fungera – en nyckel för att möta välfärdens behov i framtiden. Redan idag råder arbetskraftsbrist inom äldreomsorgen – 70 procent av personalen uppger att bemanningen är otillräcklig minst någon dag per vecka. Dessutom kommer gruppen äldre över 80 år att öka med 40 procent fram till 2026. Enligt SKL behöver därför antalet anställda inom äldreomsorgen öka med 67 000 personer (24 procent) under tidsperioden.

Men tyvärr är arbetsvillkoren på många håll inte tillräckligt bra – var tredje person som arbetar inom äldreomsorgen vill sluta¹. Löneläget är ofta lågt och det finns små möjligheter att byta arbetsgivare när det inte finns valfrihetssystem och därmed konkurrens om medarbetare. Dåligt utformade upphandlingar kan dessutom leda till att viss personal får sämre villkor.

Därtill finns det på många håll orimligheter i arbetstid, bl a på grund av så kallade delade turer, som ofta kraftigt drar ned medarbetares livskvalitet och möjligheter till familjeliv. Delade turer innebär två arbetspass som är uppdelade med en längre rast än en lunchrast emellan. Ofta handlar det om ett förmiddagspass och ett kvällspass med ett par eller några timmars obetald rast emellan. Systemet är omvittnat tröttnande och beskrivs av många anställda i mycket negativa ordalag.

Dåliga scheman bidrar till stress och sjukskrivningar. Närmare 80 procent av personalen inom äldreomsorgen upplever psykisk ansträngning och jäkt i arbetet minst en gång i veckan och över hälften upplever detta i stort sett varje dag. Vi vet att risken att bli sjuk av stress är högre inom kvinnodominerade yrken, och äldreomsorgen är inget undantag – antalet startade sjukfall uppgick till

¹ Personal som stannar, Kommunal

170 per 1000 sysselsatta år 2017 – högst av alla branscher². Resultatet är hög personalomsättning – 2017 var personalrörligheten 18 procent inom vård och omsorg³.

Med många sjukskrivningar och hög personalomsättning blir det ännu svårare att lägga bra scheman och upprätthålla personalkontinuiteten. För många av de äldre som lever ensamma utgör hemtjänstpersonalen en stor del av deras sociala liv. Kontinuitet och tillräckligt med tid för att bygga goda relationer med hemtjänstpersonal ger möjlighet att bygga upp förtroende och tillit vilket bidrar till trygghet hos de äldre. En trygghet som kan främja en god livskvalitet och livsglädje som förebygger psykisk ohälsa.

Men personalen vittnar idag om att de inte har tid för att skapa en relation med de äldre som de möter i arbetet. Under 2018 mötte en hemtjänsttagare i snitt 15 olika personal under en tvåveckorsperiod, i vissa fall var det så många som 24. Förutom att detta skapar otrygghet för den äldre, innebär det också sämre möjligheter för personalen att göra ett bra jobb med god kvalitet när de arbetar i en organisation som inte fungerar utan får möta väldigt många vårdtagare på kort tid – spegelbilden av att den äldre får möta en stor mängd hemtjänstpersonal på kort tid.

Samtidigt som ovan beskrivna brister i arbetsvillkoren inom äldreomsorgen finns, har äldreomsorgens chefer idag inte förutsättningar att göra ett så bra jobb som de skulle vilja. Chefer inom vård och omsorg och sociala tjänster har de största arbetsgrupperna på hela arbetsmarknaden – inom just äldreomsorgen har varje chef i snitt direkt personalansvar för cirka 50 personer⁴. Arbetsmiljöverket har visat att chefer inom vård och omsorg arbetar under tidspress, har hög arbetsbelastning med stora ansvarsområden och många medarbetare. Resultatet är att en av fem i personalen upplever att de har små eller mycket små möjligheter att vid behov få stöd av chef.

Cheferna har en viktig roll i att skapa goda villkor för personalen, men det är bara möjligt om enhetscheferna har ansvar för ett rimligt antal medarbetare. Dessutom måste en större flexibilitet medges av kommunerna så att enhetscheferna kan göra de prioriteringar som leder till bättre arbetsvillkor och en god bemanning med hög kontinuitet. Alltför ofta kringskärs enheternas chefer genom kommunövergripande regler som minskar tilliten och därmed gör ansvarsutkrävandet sämre.

En annan nyckelgrupp vad gäller att skapa goda arbetsvillkor inom äldreomsorgen – och som ofta glöms bort – är schemaläggare. De bär ett tungt ansvar för att få viktiga välfärdsverksamheter att rulla och för att lägga en planering som säkerställer att övriga yrkesgrupper inom vård och omsorg inte bränner ut sig.

Utöver arbetssituationen som beskrivits ovan finns små möjligheter för personalen att fortbilda sig och det finns få karriärsteg inom yrket, vilket visar på ett behov av större utbildningssatsningar.

Kristdemokraterna anser att det nu behövs krafttag för att förbättra arbetsvillkoren för personalen inom äldreomsorgen. Det handlar om att värna medarbetare, deras familjeliv och hälsa, men också om att stärka möjligheten att rekrytera mer personal. Med rätt reformer kan resultatet också bli att timmarna för social aktivering hos den äldre blir fler, gemenskap främjas och kvaliteten höjs. För att tiden med

² Försäkringskassan - Statistik om sjukpenning och rehabiliteringspenning

³ Personalen i välfärden så ser det ut, SKL

⁴ Tid att leda, Vision

de äldre ska bli en tydligt värderad del av arbetet bör även sociala behov införas i Socialtjänstlagen som grund i biståndsbedömningen för äldreomsorg.

Kristdemokraternas förslag:

Staten tecknar ett avtal med SKL om ett prestationsbundet stöd till förbättrade villkor för personalen inom äldreomsorgen. Kraven i det prestationsbaserade stödet ska gälla all kommunfinansierad verksamhet, även privat driven men offentligt finansierad omsorg. Satsningen ska följas upp årsvis med målsättningen att alla kommuner ska nå bättre resultat. Stödet uppgår till två miljarder kronor årligen, varav en miljard är en öronmärkning av generella tillskott till kommunerna som tack vare Kristdemokraternas och Moderaternas budget tillförs kommunsektorn fr o m 2019. Stödet ska fördelas till kommunerna baserat på fyra parametrar som alla väger lika:

- *Aktivt arbete med att minska delade turer:* Kommunen ska kunna visa att det skett en tydlig minskning i användandet av delade turer alternativt att delade turer är på en låg nivå eller inte används alls. Ett system för hur detta ska mätas och följas upp bör utarbetas i samverkan med SKL. Tiden som frigörs när de delade turerna försvinner bör användas till mer tid med de äldre.
- *Förbättrad personalkontinuitet:* Kommunen ska tydligt minska antalet hemtjänstpersonal per hemtjänsttagare över 65 år (enligt statistik som kommunerna redan nu rapporterar in till Socialtjänstens Öppna jämförelser). De kommuner där hemtjänsttagaren får möta maximalt tolv olika personal under en 14-dagarsperiod får alltid del av stödet.
- *God medarbetarnöjdhet och delaktighet:* Kommunen ska kunna visa ett bättre resultat än föregående år för SKL:s totalindex för Hållbart medarbetarengagemang (HME)⁵ vad gäller äldreomsorgen. Som minst ska kommunen ha ett HME på 50 (av 100), och överstiger det 75 får kommunen ersättning oavsett om det skett en förbättring från föregående år eller ej.
- *Avlastning för cheferna:* Kommunen ska kunna visa att snittantalet som äldreomsorgscheferna i kommunen har direkt rapporteringsansvar för tydligt minskar. De som inte överstiger 25 får alltid del av stödet.

För att skapa yrkesutveckling och karriärvägar för omsorgspersonalen behövs fler utbildningsmöjligheter. Det är också en viktig del i att attrahera mer personal – att kommunerna erbjuder strukturerad fortbildning och möjliga karriärvägar. Därför vill vi:

- *Återinföra Omvårdnadsluft:* Vi satsar 250 miljoner kronor per år på att bekosta utbildningsinsatser för personalen i t ex demenssjukdom, multisjukdom och förebyggande arbete. Enligt Socialstyrelsens slutrapport var satsningen mycket positiv för såväl medarbetare som för verksamheten i sig. Rapporten slår fast att satsningen ”väckt studielust, gett ökat självförtroende och stärkt yrkesidentiteten. Vad gäller verksamheten har man kunnat genomföra en mer omfattande kompetenshöjning och inkluderat fler medarbetare än vad

⁵ Hållbart medarbetarengagemang (HME) är ett totalindex som beräknas utifrån resultaten för de tre delindex motivation, ledarskap och styrning. Motivation = Mitt arbete känns meningsfullt/Jag lär nytt och utvecklas i mitt dagliga arbete/Jag ser fram emot att gå till arbetet. Ledarskap = Min närmaste chef visar uppskattning för mina arbetsinsatser/Min närmaste chef visar förtroende för mig som medarbetare/Min närmaste chef ger mig förutsättningar att ta ansvar i mitt arbete. Styrning = Jag är insatt i min arbetsplats mål/Min arbetsplats mål följs upp och utvärderas på ett bra sätt/Jag vet vad som förväntas av mig i mitt arbete.

ekonomin normalt tillåter. Man har ökat andelen medarbetare med grundläggande kompetens och kunnat kvalitetssäkra verksamheten. Kommunerna vittnar därtill om att utbildningen har gett medarbetarna vidgade perspektiv, större analytisk förmåga och ökad benägenhet att acceptera förändringar i verksamheten.”

- *Satsa på utbildning för äldreomsorgens chefer:* 50 miljoner kronor per år satsas på ledarskapsutbildning för äldreomsorgens chefer, för att de bättre ska klara av den viktiga roll de har i att skapa goda arbetsvillkor för sina medarbetare.
- *Satsa på utbildning av schemaläggare:* Tyvärr har regeringen valt att stryka den satsning på schemaläggare som riksdagen beslutat om i december 2018. Vi vill återinföra satsningen, utöka den, och göra den permanent. 150 miljoner kronor per år läggs på metodutveckling, utbildning av schemaläggare inom hemtjänsten och spridning av exempel på hur man uppnår god personalkontinuitet. De goda exemplen finns – där engagerade och kloka schemaläggare klarar av att säkerställa både god hemtjänst med tid för den äldre och heltid för den personal som önskar – utan delade turer.
- *Förstärka och förlänga satsning på statsbidrag till vuxenutbildningen för utbildning inom hälso- och sjukvården:* Stödet är till för personer som vill kombinera utbildning med en tidsbegränsad anställning inom äldreomsorgen eller hälso- och sjukvården och syftar till att ge deltagarna kompetens för en tillsvidareanställning. Utbildningen ska skräddarsys utefter vilka kunskaper personen har sedan tidigare, och bör även kunna innehålla språkundervisning. Tyvärr drar regeringen ner anslaget med 48 miljoner för 2019. För 2020 trappas stödet ner med ytterligare 150 miljoner och från 2021 är det helt utfasat. Vi vill att pengarna för 2019 ska ligga kvar, och att satsningen fortsättningsvis ska ligga på samma nivå som tidigare. Därför satsar vi 150 miljoner kr 2020 och sedan 200 miljoner kr per år på stödet.

Det borde vara en självklarhet att de som sköter om våra nära och kära på ålderns höst inte ska behöva bli sjuka av sitt jobb. Och för att säkra personalförsörjningen för välfärden i framtiden måste vi öka attraktiviteten för omsorgsyrken. Kristdemokraterna anser därför att det är hög tid att prioritera medarbetarna inom äldreomsorgen, deras familjeliv och hälsa. Med rätt reformer kan resultatet också bli att timmarna för social aktivering hos den äldre blir fler, gemenskap främjas och kvaliteten inom äldreomsorgen höjs.

b. Politik för ökat bostadsägande

Hur kan fler få möjlighet att rå sig själva i en egen bostad och kanske njuta av äpplen från den egna trädgården? Det är frågor som politiken idag tyvärr ägnar sig för lite åt.

I internationell jämförelse har Sverige låga ambitioner för social bostadspolitik. Det gäller inte minst egenägt boende, som gradvis tycks bli alltmer reserverat för de som själva, eller via föräldrar, har god tillgång till kapital. Kapitalsvaga hushåll med lägre, men stabila inkomster får däremot allt svårare att ta sig in på ägd bostadsmarknad. Det är djupt problematiskt.

Att möjliggöra ägarskap över sitt boende skapar en rad positiva effekter. Det vi äger vårdar vi bättre och sätter ett högre värde till. Genom ägandet kan vi forma boendet efter de egna preferenserna och inte bli helt eller delvis beroende av andra ägares tillåtelse. Föreningslivet och de lokala gemenskaperna stärks i bostadsrättsföreningen eller i småhusområdet, vilket främjar de sociala

relationerna. Områden med stor andel ägt boende har lägre brottslighet och högre grad av social stabilitet. Ägt boende är därför en viktig faktor i att bryta utanförskap och segregation.

Ägt boende är förstås inte lösningen på allt. Men eftersom människor ska ha någonstans att bo leder hindren till det ägda boendet automatiskt till att människor behöver söka sig in i hyresrätter och andrahandsuthyrningar. Politiken påverkar således balansen mellan det ägda och det hyrda boendet.

Vänstern har länge ensidigt drivit på för hyresrätten. Det är obegripligt givet att det är en boendeform med dyrare boendekostnader över tid, där hushållet betalar fastighetsägarens avkastningskrav. Hyresrätten riskerar bli en fattigdomsfälla som driver ekonomisk ojämlikhet. I det 73-punktsprogram som presenterades av januariöverenskommelsens partier fanns en tydlig avsaknad på politik för det ägda boendet. Istället är det hyresrätten som är i fokus, via förslag om byggsubventioner, marknadshyror i nyproduktion och kriminalisering av hushåll som köper ett hyreskontrakt.

Samtidigt har regeringen öppnat upp för en återinförd fastighetsskatt på ägt boende. Det får nog anses vara innebörden när företrädare för regeringen "inte utesluter" det. De besked som hittills givits är problematiska. Fastighetsskatten var sannolikt Sveriges mest avskydda skatt eftersom den skapade stor otrygghet i boendet med sin nyckfullhet och oförutsägbarhet. Kristdemokraternas uppfattning är klar: fastighetsskatten ska inte återuppväckas.

I undersökningar uppger över 9 av 10 unga att de vill äga sitt boende inom en femårsperiod. Samtidigt har samma grupp fått det allt svårare att efterfråga ägt boende till följd av en rad kreditrestriktioner. Det behövs nu politik för mer egenägt boende. Människor ska få bättre möjligheter att äga sin bostadsrätt eller flytta till en villa när man bildar familj. Och det ska vara möjligt för ung som gammal. Därför presenterar nu Kristdemokraterna ett paket av bostadspolitiska åtgärder för att stärka det egenägda boendet.

Mer mark för byggandet

Attraktivare tomträtter

Tomträtterna härstammar från 1907 som en lösning för mindre bemedlade att kunna bygga hus även om de inte hade råd att köpa den tomt som huset skulle stå på. Problemet idag är detsamma, fast i en annan skala. Med höga markpriser blir tomten oftast mycket dyr att köpa på tillväxtorter. Istället finns tomträtten där markägaren, vilket vanligtvis är kommunen, hyr ut marken till hushållet och får i gengäld en avkastningsränta på markens värde. Denna ränta kallas avgäldsränta och bygger på ett avgäldsunderlag (taxeringsvärde) som i praktiken är 75 procent av marknadsvärdet på marken. När taxeringsvärdet förändras sker också en förändring av avgälden som tomträttsinnehavaren ska betala.

Det har dock på senare tid uppdragats en rad problem med det nuvarande systemet. Avgäldsunderlaget ska idag uppdateras först efter vart tionde år. Med snabbt stigande markpriser har det inneburit att avgäldsbeloppet har ökat kraftigt – och ibland fördubblats - från ett år till ett annat, vilket skapat oförutsägbarhet och stora ekonomiska konsekvenser för tomträttsinnehavaren. I Stockholm rapporterades det om att avgälden ökade med upp mot 100 procent vid omräkningen som skedde 2017. Ett vanligt villahushåll i exempelvis Sollentuna kunde i och med kommunens omräkning få ökade kostnader från 3 100 kr till 6 300 kr per månad. Reglerna om omräkning av värdet gör systemet politiskt känsligt, då en omvärdering av markvärdet riskerar att öka avgälden kraftigt. Med de långa avgäldsperioderna gör detta att besluten ofta skjuts på framtiden.

Vidare finns problem när reglerna ger utrymme för olika sätt att beräkna avgälden. Kommuner använder sig av olika beräkningsmodeller – och kan förändra dessa löpande – vilket minskar transparensen och förutsägbarheten för tomträttsinnehavaren.

Problemen hämmar förstås människors möjlighet och vilja att efterfråga tomträtt och därmed ett boende i eget småhus. Detta samtidigt som många barnfamiljer efterfrågar boende i småhus. Kristdemokraterna ser det som angeläget att boende i småhus är attraktivt och att fler familjer får möjligheten att välja det framför andra boendeformer.

Tomrättsutredningen SOU 2012:71 Tomträttsavgäld och friköp presenterade förslag för att lösa dessa problem. Kristdemokraterna menar att delar av dessa förslag bör genomföras.

Vi föreslår förändringar av avgäldsperioderna så att avgäldsunderlaget inte omvärderas med jämna tidsintervall, utan när hushållet flyttar och avsäger sig tomträten. Under tiden hushållet bor på tomten sker en indexering (årliga uppräknings) av avgäldsunderlaget. Vid försäljning kommer en omvärdering ske utifrån den då senaste taxeringsvärderingen (som sker vart tredje år). Detta blir underlaget för tomträtts nästa spekulant och priset för fastigheten bör följaktligen korrigeras för att avspegla den nya avgälden. Avgäldsrentan bör vara efter utredningens förslag om 2,75 procent av taxeringsvärdet.

Detta innebär att hushållet får stabila och långsiktiga ekonomiska förutsättningar att bo. Samtidigt görs inga långsiktiga ”övervinster” då avgäldsunderlaget korrigeras efter marknadspriset vid flytt.

Kristdemokraternas förslag:

- Förändra avgäldssystemet: Inför en löpande avgäldsrenta om 2,75 procent, enligt utredningens förslag, som gäller i hela landet. Därmed försvinner olikheterna mellan kommuner och systemet blir mer förutsägbart för hushållen.
- Avgäldsunderlaget för småhus omvärderas när hushållet väljer att flytta och därmed avsäger sig tomträten. Det gör att avgälden är förutsägbar under hela boendetiden och de snabba värderingsförändringarna som kan ske med dagens system minskar.
- Avgälden ska kunna justeras varje år, och skrivas upp med konsumentprisindex mellan värderingarna.
- Uppmuntra till projekt om tomträtt för småhus: Kristdemokraterna vill se att fler tomträtter för småhus planläggs i kommunerna. Därför tillför vi stimulansmedel till kommuner som planerar för tomträtter, vilket i praktiken ska täcka omkostnader, så som VA.

Överplanera boende och inför mål om boendeform

Konkurrensverkets rapport 2015:5 visar hur kommunen står som den viktigaste ägaren av exploaterbar mark. Kommunernas tilldelning och försäljning av mark spelar en central roll i att styra det potentiella byggandet. I de delar av kommunerna som försäljer mark för bostadsbyggande finns det ekonomiska incitament att hålla tillbaka utbudet av mark för att hålla upp prisnivåerna på marken och därmed få ut en högre vinst., för att därigenom finansiera investeringar. Men genom att hålla nere utbudet missgynnas invånarna som får bära kostnaden i form av lägre byggande och högre priser. Om utbudet av byggbar mark kunde öka, skulle också prisbilden lättas och kostnaderna för byggande och boende minska.

Om mer mark skulle planeras skulle också byggandet av småhus kunna öka och mångfalden av boendeformer öka. Därför bör det utredas hur kommuner kan fås att ”överplanera” för bostäder, på ett sätt som gör att tillgänglig mark ökar. Genom det minskar konkurrensen om varje byggbar enhet, vilket kan sänka prisbilden för hushållen.

Idag görs kalkyler över bostadsbehovet utifrån hur många bostäder totalt sett som behövs i framtiden. Det görs således ingen detaljerad planering över hur många bostäder inom respektive boendeform som behövs eller efterfrågas. Därmed riskerar det att uppstå en diskrepans mellan hushållens preferenser och det behov som kommunerna identifierar i form av antal bostäder.

För att stävja detta skulle det behövas ett specifikt nyproduktionsmål för olika boendeformer, så att en viss andel av det kommande behovet tillgodoses av småhus, flerfamiljshus och hyresrätter. Idag tas ingen hänsyn till detta. I ett första steg behövs en bättre koll på kommunernas planberedskap. Därför bör också länsstyrelserna få i uppdrag att kartlägga kommunernas planberedskap för antalet lägenheter och upplåtelseformer, i syfte att få underlag för en nationell analys och jämförelse mellan kommuner. Genom kartläggningen kan man synliggöra hur väl beredskapen står i relation till det planerade bostadsbyggandet i kommunen.

Kristdemokraternas förslag:

- Utred hur kommuner kan ”överplanera” för bostäder och diversifiera så en viss andel av planen är egna hem.
- Ge Länsstyrelserna i uppdrag att kartlägga planberedskapen i kommunerna och hur planeringen ser ut uppdelad efter upplåtelseform

Länsstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga potentiellt byggbar mark

Länsstyrelserna i Sverige har idag i uppgift, när det gäller bostadsförsörjningen, att värna bl.a. riksintressen, miljö kvalitet och strandskydd. När en detaljplan antas av kommunerna blir det Länsstyrelsen som i nästa instans ska avgöra om det är förenligt med de värden som de är satta att skydda. I praktiken hämmar detta marktillgången i en kommun i de fall där Länsstyrelsen överprövar och underkänner detaljplanen, vilket förlänger processen för att få ett projekt byggfärdigt. Länsstyrelsens uppdrag är i grund och botten mycket viktigt och särskilda intressen ska värnas.

Länsstyrelsen uppdrag tolkas dock ofta som problematiskt då deras enda uppgift är att säga nej i de fall byggprojektet bryter mot exempelvis riksintresset. Samtidigt som myndigheter har till uppgift att stoppa projekt som bedöms vara på obbyggbar mark, finns inget uppdrag till myndigheterna att peka ut potentiellt byggbar sådan. Den aktör som idag vill planlägga en viss mark har därför inga besked om marken har förutsättningar för att godkännas. Dessutom finns sällan register över byggbar mark i en kommun. Sammantaget innebär detta att information om potentiellt byggbar mark ofta är otillgänglig, både för enskilda hushåll och företag. Därmed försvåras processen.

Kristdemokraterna menar därför att Länsstyrelsen bör ges i uppdrag att regelbundet kartlägga potentiellt byggbar mark i kommunerna. Syftet är att identifiera sådan mark där förutsättningarna för ett byggande kan finnas och upprätta ett register som är till allmän beskådning. Länsstyrelsen jobbar redan idag med att bedöma behovet av bostäder. Därför anser vi att det också är naturligt att de får ett uppdrag om att identifiera en viss mängd potentiellt byggbar mark, vilket både ger långsiktiga planeringsmöjligheter och som öppnar för företag och hushåll att identifiera områden där de vill bo. Syftet är alltså inte att kortsiktigt uppnå de bostadsbehov en kommun har.

Kristdemokraternas förslag:

- Ge Länsstyrelsen i uppdrag att regelbundet kartlägga potentiellt byggbar mark i kommunerna
- Upprätta ett register över den kartlagda potentiella byggbara marken, som är tillgängligt för allmänheten

Reformer för ökat ägande bland unga

Översyn av kreditrestriktionerna

Med prisuppgången på bostadsmarknaden de senaste 20 åren har kreditrestriktionerna blivit allt fler. Bara sedan 2010 har det införts tre restriktioner för hushållen; 2010 infördes bolånetaket som innebär krav på minst 15 procent av bostadspriset i kontantinsats. 2016 infördes det första amorteringskravet på 1-2 procent årlig amortering och 2018 infördes det skärpta amorteringskravet genom ett skuldkvotstak på 450 procent av inkomsten, vilket innebär upp till 3 procent årlig amortering. Utöver dessa politiskt reglerade kreditrestriktioner tillämpar även bankerna sina egna kvar-att-leva-på-kalkyler, där hushållen prövas mot bolåneräntor på 7-8 procent. Dessa skärptes också under 2017.

Den svenska debatten om överskudsättning och spekulationer om prisbubblor på bostadsmarknaden har givit avtryck på regleringsviljan. Medan Finansinspektionen lagt fram skärpta kreditregleringar, ovanpå redan existerande, har den rödgröna regeringen passivt släppt fram var och ett av dem utan någon bredare analys om hur vissa grupper kan påverkas och om behovet av reformer för att dämpa de negativa konsekvenserna av kreditrestriktionerna.

Summerar man effekten av de på varandra staplade kreditrestriktionerna framträder en problematisk bild. För ett hushåll i Stockholm som ska köpa en tvårumslägenhet för 3 miljoner kr innebär det att banken måste testa hushållet för utgifter på 18 800 kr per månad, medan den faktiskt bostadsutgiften är 4 100 kr, enligt en rapport från Veidekke. Det är alltså en skillnad på 14 700 kr i månaden, som måste uppfyllas. Annars riskerar banken säga nej. Och då måste du dessutom ha nästan en halv miljon kr i eget kapital.

Exemplet visar på hur reglering efter reglering lagts på, utan att någon tagit ordentlig hänsyn till helheten. Idag kan i snitt endast 21 procent av åldersgruppen 20-34 år köpa en enrumslägenhet i Sverige, under förutsättning att de har en kontantinsats på 15 procent. I Stockholm är siffran ca 15 procent. Vidgar vi perspektivet innebär detta också svårigheter för unga barnfamiljer att anpassa sitt boende efter familjesituationen. Villor kräver likt bostadsrätter i städerna en stor kapitalinsats och större lån. Med kreditrestriktionerna kan förflyttningen till ett eget ägt hem försvåras påtagligt.

Självklart ska vi värna den finansiella stabiliteten och inte vara naiva inför riskerna med hög belåning som vid en kris kan få betydande spridningseffekter. Men samtidigt behövs svar på hur människor med stabila inkomster ska kunna efterfråga en bostad, speciellt i nyproduktion som påverkas extra hårt av kreditregleringarna. Behövs ett bolånetak om 85 procent när en ung person med dagens amorteringskrav kommer äga mer än halva lägenheten efter bara 14 år? Ska unga hushåll, med ofta snabbt stigande inkomster, inte kunna efterfråga ägt boende då amorteringar krävs på tre procent av bolånet redan vid ingången av bostadskarriären?

Bilden som framträder att stapeln av kreditrestriktioner är obefogat hög. Unga, äldre och andra hushåll med något lägre inkomster, eller litet kapital, stängs ute från den ägda bostadsmarknaden på ett sätt som inte är välvägd. Kristdemokraterna har sedan tidigare varit emot införandet av det förstärkta amorteringskravet. Vi menar dock att den viktigaste diskussionen är hur vi ska åstadkomma en bättre

mix av regleringar och riktad social bostadspolitik – i syfte att underlätta för människor att äga sitt boende utan att skapa stora risker i det finansiella systemet.

Kristdemokraternas förslag:

- Tillsätt en utredning som får i uppdrag att göra en översyn av kreditrestriktionerna på bostadsmarknaden och föreslå förändringar som möjliggör för fler att kunna efterfråga ett ägt boende, utan att skapa stora risker i det finansiella systemet
- Utred en alternativ modell för amorteringskrav och skuldkvotstak där man - i stället för att ställa krav på hushållen - ställer dem på bankernas aggregerade bolåneportfölj.

Avtrappa ränteavdraget

Kreditrestriktionerna har införts samtidigt som Sverige har avdragsrätt för ränteutgifter på lån. Det innebär att staten gasar och bromsar kredittillväxten samtidigt. I ett läge av långsiktigt sjunkande marknadsräntor har behovet av ränteavdragen tappat i betydelse.

Sveriges avdragssystem för räntor är sprunget ur en tid av höga räntor och höga marginalskatter. Under 1970- och 1980-talet var avdraget i snitt 50 procent. Vid skattereformen på 90-talet sänktes ränteavdraget snabbt, till följd av stigande kostnader för staten, men ränteavdraget har fortsatt att bidra till högre bostadspriser och därmed hushållsskulder.

Vår bedömning är att hushåll som behöver komma in på bostadsmarknaden inte påverkas särskilt mycket av en nedtrappning av ränteavdraget. Det är andra kreditrestriktioner som i dagens situation stänger ute dessa grupper från den ägda bostadsmarknaden. Ränteavdraget träffar dessutom alla med lån jämfört med nuvarande amorteringskrav som endast träffar alla nya lån. Om ränteavdraget sänks bör också prisutvecklingen dämpas.

Sammantaget bör därför en nedtrappning av ränteavdraget för bostadslån ske. En sådan bör göras genom en långsam nedtrappning med 1-2 procentenheter per år, för att värna förutsägbarhet och trygghet i boendet. Tidshorizonten blir således 20-30 år. Det är också rimligt att sänka taket för fullt ränteavdrag från dagens 100 000 kr till 75 000 kr.

Nedtrappning av ränteavdraget kan enligt vår uppfattning emellertid enbart komma ifråga om intäkterna från ett minskat ränteavdrag oavkortat går tillbaka till hushållen. Detta bör företrädesvis ske genom sänkt skatt på arbete, men också med riktat stöd till barnfamiljer, då vi vet att barnfamiljer runt storstäder annars riskerar att drabbas hårdare.

En bred överenskommelse om avtrappade ränteavdrag skulle också möjliggöra för Finansinspektionen att lätta på restriktioner som idag hindrar hushåll att komma in på ägd bostadsmarknad.

Kristdemokraternas förslag

- Påbörja en sakta avtrappning av ränteavdraget, med 1-2 procentenheter per år
- Sänk taket för fullt avdrag från dagens 100 000 kr till 75 000 kr.

Startlån för förstagångsköpare

Möjligheten att äga sitt eget boende svarar inte upp mot efterfrågan från många om att äga sitt eget boende. Kraven på egeninsats i kombination med två amorteringskrav och bankernas kalp-kalkyler har kraftigt höjt trösklarna till det ägda boendet, vilket framför allt stänger ute unga och andra hushåll med

lägre men stabila inkomster som vill köpa bostad. I bristen på det ägda boendet hänvisas personer till dyra hyresrätter som i längden oftast utgör ett dyrare boende.

Sverige är ett av få länder som inte har särskilda undantag för förstagångsköpare. Kreditrestriktionerna i form av bolånetak, amorteringskrav och bankernas egna krav gäller för alla – oavsett ålder. Med prisutvecklingen på bostadsmarknaden de senaste 20 åren innebär bolånetaket att kontantinsatsen blir mycket stor, framför allt i orter med högre tillväxt och bättre arbetsmarknad. Med begränsad tillgång till hyresrätter blir boendesituationen problematisk för många som flyttar in, vilket i sin tur riskerar att dämpa den ekonomiska tillväxten då företag får svårt att få tag på rätt kompetens. Likaså gäller unga barnfamiljer som kan finna det mycket svårt att anpassa sitt boende till familjesituationen.

Startlån, som finns i flera länder, har betytt mycket för att möjliggöra för framförallt yngre hushåll, och personer med låga men stabila inkomster, att ta steget till det ägda boendet i bostadsrätt eller villa. Startlån innebär att staten står för en viss andel av topplånet, som är den del som överskrider bolånetakets nivå.

Norge är ett av våra grannländer som har ett mycket utvecklat system med startlån som ges främst till hushåll med lägre ekonomisk standard och förstagångsköpare. Systemet har ökat andelen som kommer in på den ägda bostadsmarknaden och bidragit till att hela 84 procent av normmännen äger sin bostad. Samtidigt är kreditförlusterna små. Startlånen bör utformas så att de når de grupper som idag stängs ute från den ägda bostadsmarknaden, men som samtidigt klarar den grundläggande kreditprövningen som görs av bankerna. Med startlånet kan de unga barnfamiljerna, nyexaminerade universitetsstudenterna eller hushåll med lägre men stabila inkomster få en bättre chans till sin egen ägda boende.

Kristdemokraterna anser att staten bör införa ett startlån för bostadsköp. Startlånet bör fungera som följande:

- Startlånen ska kunna sökas av hushåll som är förstagångsköpare och hushåll med lägre ekonomisk standard. Lånet bör främst gå till mindre bostäder eller sådana som är relativt billiga på marknaden. Utformningen bör vara sådan att kapitaliseringseffekter mildras.
- Lånet kan uppgå till mellan 10-20 procent av köpeskillingen. Lånet tillsammans med bottenlånet i bank får motsvara högst 95 procent. Med 5 procent eget kapital bidrar även hushållet och det premierar ett eget sparande.
- Amortering bör gälla enligt det grundläggande amorteringskravet, men ska kunna undantas eller mildras i fem år för att möjliggöra en fast etablering på bostadsmarknaden och underlätta hushållets första tid. Därefter ska amorteringen ske på 20 år.
- Lånet kan inte bli större än 300 000 kr, för att begränsa statens åtaganden, samt rikta in lånet på målgrupperna.
- Räntan sätts till bolåneräntan plus statens risk- och administrationstillägg, vilket gör reformen kostnadsneutral för staten.
- En sedvanlig kreditprövning av banken ska göras och måste uppfyllas för att startlånet ska kunna godkännas.

Det statliga startlånet administreras via bankerna, vilket gör att ingen ny statlig verksamhet med egen utlåning behöver uppföras. Banken gör kreditprövning på sedvanligt vis och hushållet ansöker om statligt startlån för den återstående delen av finansieringen. Banken hanterar sedan lånet via sin ordinarie upplåning och staten tar ut ränta för att täcka risk- och administrationskostnader.

En vanlig invändning är att kreditriskerna ökar med den här typen av system. Först och främst görs en kreditprövning som prövar hushållets inkomster mot nutida och framtida utgifter. För det andra visar uppföljningar från Norge att startlånet där har mycket låga kreditförluster. Under 2014 var kreditförlusterna 6,5 miljoner NOK på en lånestock om 42 miljarder NOK. Det svenska CSN-systemet som ges helt utan kreditprövning hade kreditförluster på 0,8 procent under 2015, vilket visar att även den typen av startlån som möjliggör inträde i högre utbildning fungerar bra. Tillsammans med vinsterna för både hushåll och samhälle av att människor får lättare att äga sitt boende, är startlånet en mycket välavvägd reform för att stötta särskilda hushåll i början av bostadskarriären.

Ett bättre bosparande

Behovet av kontantinsats har ökat kraftigt med prisutvecklingen på bostadsmarknaden. En kontantinsats på 200 000-500 000 kr är närmast normalt. Det gör att trösklarna in på bostadsmarknaden har ökat lika mycket för de som stått utanför bostadsmarknaden under samma period. Samtidigt varierar förståelsen och vetskapen om behovet av ett eget sparande redan vid ung ålder för ett framtida bostadsköp. Likt pensionssparandet är bostadsköpet ofta "långt borta" vilket minskar benägenheten att spara i den utsträckning man behöver.

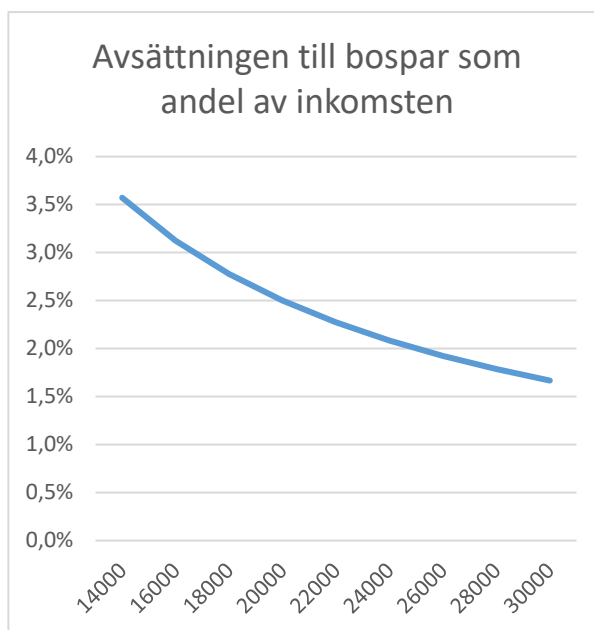
Problembilden är tydlig. Därför behöver Sveriges unga vuxna få incitament att spara mer till sitt första boende. Och till skillnad från andra länder, som exempelvis Norge, saknar Sverige ett system för ökade incitament till bosparande. Istället har skatten på sparande höjts två gånger av den rödgröna regeringen under förra mandatperioden. För många blir det största sparandet amorteringarna som sker när man väl lyckats ta sig in på den ägda bostadsmarknaden. Även fast vetskapen om behovet att spara till sin första bostad, är det angeläget att fler påbörjar detta i tidig ålder.

Det finns flera modeller för hur ett bosparande skulle kunna se ut, men det norska systemet står ofta som förebild. I detta är insättningar avdragsgilla mot inkomsten upp till en viss summa och pengarna återfinns på ett räntekonto under spartiden. Problemet med denna typ av bosparande är att det oftast gynnar redan "sparbenägna" personer, medan den grupp som behöver spara mest inte tar fasta på skattesubventionen. Det blir således främst unga hushåll med god ekonomi eller rika föräldrar som gynnas av systemet, vilket bland annat visat sig i studier på det norska systemet.

Forskning kring sparande pekar istället på att behövs andra upplägg för att nå den grupp som inte vanligtvis är benägen att spara. Beteendekonomisk forskning har dock visat att förändringar i valarkitekturen kan öka andelen som sparar kraftigt. Något som inte minst visat sig i det svenska premiepensionssystemet. Genom att göra ett visst sparande till ett förval, med möjlighet att lämna förvalet när som helst, ökar andelen som sparar kraftigt. Bosparandet syftar till att få igång ungas sparande och göra det naturligt att sätta av en del av lönen till sitt framtida boende.

Kristdemokraterna vill därför utreda och införa ett förmånligt bosparande som förval för alla unga mellan 18-34 år med inkomst av tjänst, där ett skatteavdrag ingår i de första 60 månaderna där personen tjänar 12 000 kr eller mer månad. Systemet fungerar som så att 500 kr av lönen efter skatt avsätts till ett bosparande och staten kompenserar med ett skatteavdrag på 20 procent, vilket gör att den disponibla inkomsten kompenseras. Avsättningen blir därmed 6 000 kr per år eller 30 000 kr under den skattereducerade perioden.

Med en fast summa per månad blir modellen regressiv, vilket gör att de med lägst inkomster stärks mest i sitt sparande

En annan nackdel med de bosparsystem som funnits hittills är att bosparkontot är ett vanligt räntekonto. Med dagens – och förväntat låga framtida – räntor blir avkastningen på pengarna låg och i takt med att ekonomin växer går spararen miste om tillväxt på pengarna. Avsättningarna bör därför kunna fonderas, företrädesvis via ordinarie PPM-system, där förvaltningen som förval sker via någon av statens AP-fonder till balanserad risk för tidshorisonten. Likt andra bospar-modeller sker en retroaktiv beskattning om pengarna används till annat än bostadsköp.

Exempel bospar		
Bruttolön	12 000 kr	20 000 kr
efter skatt	10 065 kr	15 000 kr
Avsättning	500 kr	500 kr
Skattereduktion 20%	100 kr	100 kr
Slutgiltig	9 665 kr	14 600 kr
Andel av disp inkomst	5%	3%

Förbättringar av bostadsbidraget för ekonomiskt utsatta barnfamiljer

Kristdemokraterna vill fortsätta att prioritera de familjer som lever i ekonomisk utsatthet. Kostnaderna för boendet utgör i många hem en av de dominerande utgifterna. Bostadsbidraget är det familjepolitiska stöd som bäst når barnhushåll med låg ekonomisk standard. Av de barnfamiljer som får bostadsbidrag är en övervägande del ensamstående föräldrar. Bostadsbidraget är alltså av särskilt stor betydelse för ensamstående föräldrar, som oftast är kvinnor. Dessa barnfamiljer lever under knappa ekonomiska omständigheter.

Bostadsbidraget har under en längre tid släpat efter. Antalet hushåll med bostadsbidrag har minskat sedan slutet av 1990-talet och förklaringarna är främst regeländringar 1997 och att inkomsterna stigit samtidigt som inkomstgränserna för bidraget har varit oförändrade. Inkomstgränserna i bostadsbidraget är fasta och förändras därmed inte löpande med prisökningstakten i samhället. Eftersom bostadsbidraget släpat efter har också dess betydelse för att stötta hushållen minskat.

För att stärka ekonomin för de barnfamiljer som har den sämsta ekonomin och därmed öka deras marginaler vill vi höja det särskilda bidraget för hemmavarande barn med 200 kronor per månad för ett barn, 400 kronor per månad för två barn och 600 kronor per månad för tre eller fler barn. Det gynnar de som bäst behöver det. Genom förbättringarna i bostadsbidraget får familjer med lägre inkomster ett stöd ända tills barnen blir 18 år. Höjningen kommer även föräldrar till del som har växelvis boende för sina barn i och med det nya särskilda bostadsbidraget för växelvis boende.

För hushåll som har över 148 000 kr i årslön (2019) reduceras också bidraget med 20 procent av den överstigande inkomsten. Det gör att ensamstående hushåll får max ha 12 300 kr per månad i lön för att inte få sitt bostadsbidrag reducerat. Enligt Riksrevisionens rapport om bostadsbidraget har främst ensamstående med barn halkat efter. Därför föreslår Kristdemokraterna att inkomsttaket i bostadsbidraget ska höjas med 30 000 kr, vilket gör att färre behöver få försörjningsstöd.

Kristdemokraternas förslag:

- Höj bostadsbidragets barndel med 200 kr per barn och månad
- Höj inkomstgränsen med 30 000 kr, för att bättre återspegla dagens löne- och prisnivåer.

Underlätta för ägarlägenheter

Sedan 2009 har det varit möjligt bilda ägarlägenhetsfastigheter. Upplåtelseformen ägarlägenheter är därmed en relativt ny boendeform i Sverige men vanlig i andra länder.

Ägarlägenheten skulle idag kunna fylla en viktig funktion i utsatta områden med hög andel hyresrätter. Dels skulle blandningen av upplåtelseformer kunna bidra till att minska segregationen i bostadsområden, då dessa områden ofta är i behov av renoveringar. En ombildning till ägarlägenhet skulle frigöra kapital för fastighetsägaren att rusta upp beståndet. Som boendeform är ägarlägenheten ett långsiktigt boende där den boende har möjlighet att påverka sitt boende efter egna önskemål. Ägarlägenheterna kräver heller inte en kvalificerad majoritet för att ombildas, vilket är fallet för bostadsrätten. Och i miljonprogramsområdena är det oftast svårt att ombilda.

Upplåtelseformen har dock inte tagit fart än. I en statlig utredning 2014 framkom att en rad förändringar behövde göras. Bland annat kan ägarlägenheter bara uppstå i samband med nyproduktion. Det hämmar utbudet och behöver ändras så att ägarlägenheter även kan bildas ur det befintliga beståndet. Med den statliga utredningen finns också ett utrett förslag för att kunna ombilda hyresrätter till ägarlägenheter, vilket snarast bör genomföras.

Beskattningen av ägarlägenheter skiljer sig också åt från bostadsrätten. En ägarlägenhet beskattas som ett småhus, vilket innebär 0,75 procent av taxeringsvärdet med ett tag på drygt 7 000 kr. Bostadsrätten beskattas samtidigt bara till 0,3 procent och max 1350 kr per år. Ägarlägenheten ska därutöver betala andra avgifter kopplade till småhus.

I dagsläget är all nyproduktion av lägenheter och hus undantagna från fastighetsavgiften i femton år. Men när väl dessa nyproducerade fastigheter ingår i ordinarie beskattning kommer ägarlägenheten skattemässigt missgynnas. Därför bör den orättvisan i beskattning tas bort, så att fastighetsavgiften för ägarlägenheten behandlas som en bostadsrätt.

Kristdemokraternas förslag:

- Genomför Ägarlägenhetsutredningens förslag. Därmed möjliggörs att ombilda hyresrätter till ägarlägenheter

- Möjliggör att ägarlägenheter kan bildas ur det befintliga beståndet
- Ta bort skatteorättvisan mellan bostadsrätt och ägarlägenheter: Beskatta ägarlägenheten som en bostadsrätt och inte småhus.

Inför Hyrköp

Sverige har en historia av byggande av hyresrätter och tillhörande allmännytt. I städerna förorter och utsatta områden är hyresrätten i stort sett den enda boendeformen som finns att tillgå. Samtidigt är inkomsterna där lägre, vilket minskar möjligheterna att själv finansiera ett köp av en bostad.

Hyrköp innebär att en del av hyran går till att köpa lägenheten. På så vis kan en successiv övergång från hyrt till ägt boende ta plats – utan behov av lånelöften och större kapitalinsatser. Detta möjliggör även för människor med låg ekonomisk standard, som ofta sitter fast i hyresrätten som boendeform, att kunna långsiktigt äga sin bostad. Med ägandet i dessa hyresrättstygda områden tror vi också det finns positiva externa effekter på ägarskap och integration:

För det första får fler hushåll större ekonomiska intressen att se till att trivseln ökar och att området utvecklas positivt – att exempelvis otrygghet och nedskräpning minskar. För det andra skapar det möjligheter att bo krav i området för personer med jobb som – likt de flesta andra – vill investera i och äga sitt eget hem (Endast tretton procent av hushållen föredrar hyresrätt framför ägt boende.) För det tredje blir det över tid billigare att äga sitt boende. Att hyresrätt är dyrare beror – trots hyresreglering – på att en hyresrätt medför full service. Därutöver måste fastighetsägaren få avkastning på sitt kapital. Den normala värdeökningen på fastigheter som kommer av stigande markvärde och inflation går hyreshushåll miste om medan de som äger normalt ser sina lån långsamt krympa i förhållande till bostadens värde.

En genväg till integration och att förbättra utsatta bostadsområden är således att successivt öka inslaget av eget ägande. Målet på sikt bör vara att högst 50 procent är hyresrätter och att resterande bostäder ägs.

Senaste åren har en rad projekt med hyrköp tillkommit bland privata företag. Denna typ av hyrköp är dock av modellen att hushållet hyr med köpoption att i framtiden (ofta tidsbegränsat) köpa bostaden till ett förutbestämt pris. Hyrköp-modellen som vi avser är istället av konstruktionen att en del av hyran går till ett successivt köp av lägenheten. Det gör att ett hushåll bara behöver en stabil inkomst och ekonomiska marginaler för att kunna avsätta medel till hyra och delköp av lägenheten. Någon större kontantinsats eller lånelöfte behövs alltså inte.

Hyrköp behöver dock utredas, eftersom att det idag inte finns något regelverk kring boendeformen. Exempelvis bör det tydliggöras hur avsättningar till hyrköpet ska hanteras och av vem, vad som händer vid en konkurs eller om hyresgästen väljer att flytta. Exempelvis behöver bolaget som erbjuder hyrköp med successivt köp av lägenheten banktillstånd, eftersom mottagandet av kontanter är juridiskt en bankverksamhet.

En statlig förhandlingsman får i uppdrag att kontakta bostadsbolagen i de utsatta områdena och där intresse finns sluta långsiktiga avtal mellan stat, kommun, boende och bostadsbolag om upprustning av fastigheter och närmiljö samt stärka samhällets grundfunktioner.

Kristdemokraternas förslag:

- Inför hyrköp där en del av hyran går till att köpa bostaden.

- Den som undertecknar ett hyrköpsavtal undertecknar också avtal om egen förvaltning/renovering av bostaden för att kunna sänka sin hyra och öka avsättningarna till bostadsköpet.
- Den som flyttar innan bostaden är helt betald blir utköpt av hyresvärden eller av en ny köpare.
- Regelverket kring Hyrköp måste utredas och standardiseras för att underlätta processen.
- Tillsätt en statlig förhandlingsman för att bereda möjligheten till hyrköp i utsatta områden

c. En väl utvecklad kriminalvård

Kristdemokraterna föreslår en förstärkning av Kriminalvårdens anslag 1:6 utgiftsområde 4 med 200 miljoner 2020, 300 miljoner 2021 och 400 miljoner kronor 2022 jämfört med vårändringsbudgeten.

Hela rättsväsendet behöver förstärkas. Statskontoret konstaterar i rapporten Myndigheternas prognoser över flödet i brottmålsprocessen (2019:4) att ”inom få politikområden är statliga myndigheter så beroende av varandra som inom rättskedjan”. Därför ökade Kristdemokraterna och Moderaterna anslaget till Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Polisen och Kriminalvården i budgeten för 2019. I dagsläget är Kriminalvården den största flaskhalsen för att effektivt bekämpa brottslighet. En god kriminalvård är en förutsättning för att brottslingar ska rehabiliteras, inte bara förvaras. Därför behöver Kriminalvården byggas ut också på lång sikt.

Regeringen har inte agerat på ett samlat sätt för att möta de problem som den grövre kriminaliteten innebär. Utvecklingen i Kriminalvården hade kunnat förutses för flera år sedan, inte minst om regeringen själv hade trott på ambitionen att polisens effektivt faktiskt kommer öka i att bekämpa brott. Även om brottsligheten skulle ligga kvar på samma nivåer som tidigare hade detta inneburit påfrestningar på Kriminalvården. Istället har regeringen legat steget efter.

En tuff situation hos Kriminalvården har därför blivit värre och de långsiktiga behoven av förstärkningar är stora. Trots det gör regeringen inget åt den långsiktiga kapacitetsutbyggnad som kommer krävas i ljuset av att polisen och åklagarna blir fler, samtidigt som straffen skärps. Regeringen täcker enbart upp för en del transportkostnader, på bekostnad av neddragning hos Polisen.

Moderaterna och Kristdemokraternas budget innebär en förstärkning av Kriminalvårdens budget med 251 miljoner kronor jämfört med övergångsbudgeten. Kristdemokraterna föreslår nu ytterligare steg för att bygga ut svensk kriminalvård. Sverige behöver fler platser på anstalt och häkten. Kristdemokraternas anslagshöjningar skulle kunna leda till 200 nya platser på anstalt och häkte på tre år.

Det skulle bidra till att lösa en del av den platsbrist som finns i den hårt belastade Kriminalvården. Enligt Kriminalvårdens årsredovisning för 2018 fanns det 2 138 tillgängliga häktesplatser och 4 250 tillgängliga anstaltsplatser. Myndighetens bedömning i budgetunderlaget för 2019 var att det skulle krävas minst 5 000 anstaltsplatser och 2 400 häktesplatser till 2025 och utöver detta kommer extra platser att behövas för att avlasta vid exempelvis renoveringsbehov. Det skulle innebära en ökning på drygt 1 000 platser. Redan ett år senare, vid budgetunderlaget för 2020 ökade detta till ett behov på 9 500 platser på tio år, ett ökat kapacitetsbehov om 2 000 platser på bara ett år, eller 3 000 platser jämfört antalet tillgängliga platser i årsredovisningen för 2018. Myndigheten bedömer detta som både kostsamt och praktiskt svårt att genomföra. Det behöver göras en grundlig och långsiktig analys för vilken kapacitet som Kriminalvården är i faktiskt behov av innan definitiva beslut om utbyggnad kan ske.

2018 var en brytpunkt för Kriminalvården. Efter tre år med minskat klientinflöde vände trenden och antalet klienter ökade. Givet ökade resurser till polis och åklagare, samt straffskärpningar finns skäl att tro att trenden ska fortsätta. Den genomsnittliga straffmassan, alltså antalet år i fängelse som en person döms för, hade tidigare en nedåtgående trend som nu är bruten och tycks vara på väg upp. Detta får naturligtvis konsekvenser för Kriminalvårdens verksamhet.

Kriminalvårdens beläggning under 2019 ligger i vissa fall över 100 procent på häkten och mellan 97 och 100 procent på vissa anstalter. När fängelserna blir för fullbelagda blir miljön där sämre, både för de intagna och för Kriminalvårdens personal. Våldet ökar inte, för att citera en enhetschef, linjärt utan exponentiellt i takt med att beläggningen ökar. Så kan inte Kriminalvården fungera. En bra miljö i Kriminalvården är en förutsättning för rehabilitering av de intagna.

Säkerhetsaspekterna är också viktigt för att motarbeta bildandet av så kallade fängelsegäng och för att skilja fångar från olika nätverk som antingen kan hamna i konflikt med varandra inne på anstalten, precis som de varit utanför, eller fortsätta sin organisering inom befintliga nätverk. Genom vad Kriminalvården kallar ett dynamiskt säkerhetsarbete, exempelvis att kunna flytta klienter flera gånger mellan olika anstalter under fängelsetiden, kan detta motverkas. Befintliga nätverk splittras och konflikter undviks genom att personerna som har kontakt med varandra separeras. Kriminalvården hävdar att det finns tre grupperingar som kommer kräva extra insatser de kommande åren: löst sammansatta kriminella nätverk, personer med omfattande psykisk ohälsa eller diagnosticerad psykisk sjukdom och våldsbejakande extremister. Svenska anstalter får inte bli en arena för radikaliserings. Detta är särskilt angeläget när personer som rest till IS kan komma att fängslas när de återvänder till Sverige, både för de brott de begått i Irak och Syrien, men också för andra brott. Kriminalvården har slagit larm om risken för radikaliserings när personer med våldsbejakande islamistiska kopplingar inte kan flyttas mellan anstalter. Kriminalvården behöver rätt resurser och metoder för att utveckla arbetet för att motverka radikaliserings.

Kriminalvårdens säkerhetsarbete är direkt beroende av en relativt låg beläggning, kring 90 procent. Då är det möjligt att omplacera klienter vid behov, vilket det av naturliga skäl inte är om beläggningen är 100 procent. Kriminalvården bedömer också att det för ett effektivt säkerhetsarbete i framtiden kommer behövas en längre och mer omfattande utbildning för personalen, för att säkerställa kompetens.

Det ökade inflödet av klienter som har sin bakgrund i antingen socialt utsatta områden och/eller kriminella nätverk ställer nya krav på Kriminalvårdens förebyggande arbete. Många personer som idag tas in på anstalt befinner sig i betydligt större utanförskap än tidigare. Det kan innebära att de står längre ifrån arbetsmarknaden, har en starkare kriminell identitet, sämre svensk-kunskaper eller obefintliga skolbetyg och att de betar sig våldsammare. Kriminalvården har en nyckelroll i att se till att dessa personer deltar i ett preventivt arbete som lyckas och återvänder till samhället som laglydiga medborgare. En viktig del av Kriminalvårdens arbete är just utslussningen och återanpassning till samhället. Detta påverkas negativt om myndigheten inte får tillräckligt med resurser. Kristdemokraterna vill därtill öka drivkraften hos den enskilde genom att avskaffa den automatiska villkorliga frigivningen. Endast den som aktivt deltagit i preventivt arbete och skött sig under fängelsevistelsen ska kunna få villkorlig frigivning. Den förändringen riskerar å andra sidan att ytterligare förlänga vistelsetiden på anstalt, vilket ytterligare motiverar ökad kapacitet. Dock behöver återfallsarbetet också förbättras, liksom statistiken gällande detta som skiljer sig mellan Kriminalvårdens egna siffror och exempelvis Brottsförebyggande rådets.

Kristdemokraterna vill också se att Kriminalvården utvecklar sitt internationella samarbete och ser till att fler avtjänar sina straff i hemlandet. Förfarandet har på senare år blivit enklare och snabbare men är fortfarande förknippat med problem som måste åtgärdas. Framför allt vore det gynnsamt om personer som ska utvisas efter avtjänat straff kunde sitta av det i det hemlandet till vilket man sedan ska avvisas. Detta skulle också frigöra vissa resurser från Migrationsverket, Kriminalvården och Polisen i de fall där den dömde avviker mellan avtjänat straff och utvisningsbeslut.

Kriminalvårdens digitala infrastruktur är eftersatt och kommer behöva åtgärdas om myndigheten ska kunna effektivisera sitt arbete i väsentliga delar. Det finns idag en bristande enhetlighet i myndighetens IT-system och dessutom uppfyller den inte alltid myndighetens säkerhetskrav, vilket är extremt allvarligt sett till den senaste tidens IT-skandaler som har drabbat svenska myndigheter. Detta får inte sprida sig. Kristdemokraterna har tidigare betonat vikten av svensk IT-säkerhet genom att kräva en cybersäkerhetsmyndighet för svensk cyberförsvar. Det förpliktar också att se till att IT-säkerheten fungerar på alla myndigheter. Detta är förstås av stor vikt myndigheter inom rättsväsendet.

Vi vill se fler poliser och hårdare straff, inte minst för allvarlig våldsbrottslighet. För att på allvar kunna bekämpa den grova och organiserade brottsligheten, krävs att ledande personer försvinner från den kriminella miljön. Det krävs att förtroendet för rättsstaten återupprättas genom att brottsoffer får upprättelse och det kräver att en del personer med stora problem nås av effektiva rehabiliterandeinsatser och avhopparverksamhet inom ramen för Kriminalvårdens verksamhet.

Kristdemokraterna har medverkat till att riksdagen tillkännagett att ett flertal straff ska skärpas. Det gäller bland annat bostadsinbrott, vapenbrott, attacker på sjukhus och vitala samhällsfunktioner, attacker mot blåljuspersonal, sexualbrott och terrorbrott.. Dessutom har vi drivit fram att Polisen fått ökade resurser och bättre verktyg att bekämpa brott, exempelvis i form av ökad kamerabevakning. Detta innebär förstås att hela rättsväsendet behöver byggas ut för att hantera fler anhållna och dömda brottslingar.

d. Sammanställning av Kristdemokraternas nya satsningar

Miljoner kronor

	2020	2021	2022
Personalen inom äldreomsorgen	2 600	2 650	2 650
Nytt stöd till förbättrade villkor för personalen inom äldreomsorgen	2 000*	2 000*	2 000*
Återinför Omvårdnadslyftet	250	250	250
Utbildning äldreomsorgens chefer	50	50	50
Utbildning schemaläggare	150	150	150
Vuxenutbildning tidsbegränsade anställningar	150	200	200
Mer egenägt boende	1 800	1 800	1 800
Förbättrat bostadsbidrag	800	800	800
Bosparande för unga	900	900	900
Fler tomträtter	100	100	100
Förstärkning av Kriminalvården	200	300	400
Fler platser i häkten och anstalter	200	300	400
Aviserade satsningar i vårmotionen totalt	4 600	4 750	4 850

*varav en miljard öronmärks från beslutade generella tillskott till kommunerna